

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

Проблема надмірного туризму в популярних DESTИНАЦІЯХ
та шляхи її вирішення

галузь знань: 24 Сфера обслуговування
за спеціальністю: 242 Туризм і рекреація
за освітньо-науковою програмою «Туризм»
за здобуття освітнього ступеню: Бакалавр

Кваліфікаційна робота бакалавра
Здобувач заочної форми навчання
Лізун Владислав Вікторович
Науковий керівник:
доцент, кандидат географічних наук
Михайленко Тетяна Ігорівна

КИЇВ - 2026 рік

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАДМІРНОГО ТУРИЗМУ В ПОПУЛЯРНИХ МІСТАХ- ДЕСТИНАЦІЯХ.....	7
1.1. Сутність поняття «надмірний туризм» та причини його виникнення	7
1.2. Підходи до трактування поняття «туристична дестинація» та її роль у формуванні туристичних потоків	13
1.3. Чинники формування та наслідки надмірного туризму у міських туристичних центрах.....	20
1.4. Методи дослідження проблеми надмірного туризму в міських дестинаціях	27
Висновки до 1 розділу.....	30
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ НАДМІРНОГО ТУРИЗМУ В КОНКРЕТНИХ МІСТАХ-ДЕСТИНАЦІЯХ ЄВРОПИ	32
2.1. Загальна ситуація з надмірним туризмом: європейський вимір	32
2.2. Проблема надмірного туризму у Венеції: причини, наслідки та заходи реагування	39
2.3. Проблема надмірного туризму у Барселоні: вплив на місцеве населення та міську інфраструктуру	47
2.4. Порівняльний аналіз проблем надмірного туризму в Амстердамі, Дубровнику та Празі	55
Висновки до 2 розділу.....	64
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАДМІРНОГО ТУРИЗМУ В МІСТАХ-ДЕСТИНАЦІЯХ	67
3.1. Інструменти регулювання туристичних потоків: квоти, туристичні збори та цифрові системи контролю	67
3.2. Розвиток альтернативних маршрутів і перерозподіл туристичних потоків у містах Європи	68
3.3. Формування комплексного підходу до управління туристичними потокami в умовах надмірного туризму	72

Висновки до розділу 3.....	76
ВИСНОВКИ	78
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	81
ДОДАТКИ	88

ВСТУП

Сучасний розвиток міжнародного туризму характеризується стабільним зростанням туристичних потоків, розширенням географії подорожей та підвищенням доступності туристичних послуг. Туризм перетворився на одну з ключових галузей світової економіки, яка забезпечує значні надходження до бюджетів держав і міст, створює робочі місця та сприяє розвитку інфраструктури. Водночас у багатьох провідних туристичних DESTINATIONАХ Європи дедалі гостріше проявляється явище надмірного туризму (overtourism), яке стає серйозним викликом для міського середовища, соціальної стабільності та сталого розвитку територій.

Актуальність дослідження проблеми надмірного туризму зумовлена тим, що в останні роки туристичне навантаження в таких містах, як Амстердам, Прага та Дубровник, досягло критичних показників, що почало негативно впливати на якість життя місцевого населення, стан міської інфраструктури та збереження культурної спадщини. Зокрема, у європейських містах фіксується надмірна концентрація туристів у центральних районах, зростання вартості житла, перевантаження транспортних систем, шумове забруднення та конфлікти між місцевими жителями і туристами. Це свідчить про те, що традиційна модель розвитку туризму, орієнтована виключно на максимізацію туристичних потоків, поступово вичерпує себе.

Проблематика надмірного туризму активно досліджується в науковій літературі, однак більшість робіт зосереджена на окремих аспектах явища – економічних наслідках, екологічному впливі або соціальних конфліктах. Водночас комплексний підхід до регулювання туристичних потоків, який поєднує економічні, адміністративні та просторові інструменти, залишається

недостатньо систематизованим. Це зумовлює необхідність подальшого аналізу сучасних практик управління туризмом у містах-дестинаціях Європи.

Метою дослідження є аналіз проблеми надмірного туризму в європейських містах та обґрунтування шляхів її подолання на основі сучасних механізмів регулювання туристичних потоків.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- проаналізувати сутність явища надмірного туризму та його основні характеристики;
- дослідити вплив туристичних потоків на міське середовище та місцеві громади;
- розглянути досвід європейських міст щодо регулювання туристичної діяльності;
- проаналізувати інструменти управління туристичними потоками (квоти, туристичні збори, цифрові системи контролю);
- дослідити практику перерозподілу туристичних потоків через розвиток альтернативних маршрутів;
- обґрунтувати комплексний підхід до управління туризмом у містах-дестинаціях.

Об'єктом дослідження є процеси функціонування туристичної сфери в міських дестинаціях Європи.

Предметом дослідження виступають механізми та інструменти регулювання туристичних потоків в умовах надмірного туризму.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові та спеціальні методи пізнання: аналіз і синтез, системний підхід, порівняльний аналіз, метод узагальнення, елементи статистичного та структурного аналізу.

Інформаційною базою дослідження стали наукові публікації, аналітичні звіти, матеріали міжнародних організацій у сфері туризму, а також відкриті дані

міських адміністрацій європейських міст щодо регулювання туристичної діяльності.

Практична значущість дослідження полягає у можливості використання його результатів для вдосконалення міської політики у сфері туризму, а також для розробки стратегій сталого розвитку туристичних дестинацій.

Структура роботи зумовлена логікою дослідження і складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розглянуто теоретичні основи явища надмірного туризму. У другому розділі проаналізовано сучасний стан проблеми в європейських містах. У третьому розділі запропоновано шляхи її вирішення на основі сучасних інструментів управління туристичними потоками.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАДМІРНОГО ТУРИЗМУ В ПОПУЛЯРНИХ МІСТАХ- ДЕСТИНАЦІЯХ

1.1. Сутність поняття «надмірний туризм» та причини його виникнення

На сучасному етапі розвитку світової туристичної індустрії поряд із беззаперечними соціально-економічними перевагами туризму все більшої актуальності набувають проблеми, пов'язані з надмірною концентрацією туристичних потоків. Стрімке зростання масштабів міжнародного туризму, спрощення транспортного сполучення, активний розвиток цифрових технологій і глобалізаційних процесів сприяли тому, що туристичні подорожі стали значно доступнішими для широких верств населення. Однак поряд із позитивними змінами виникли нові виклики, одним із яких є явище надмірного туризму або овертуризму.

Проблематика надмірного туризму відносно недавно стала предметом активних наукових досліджень, проте її значущість швидко зростає. Це пояснюється тим, що багато популярних туристичних центрів дедалі частіше стикаються з перевантаженням інфраструктури, погіршенням стану навколишнього середовища та зростанням соціальної напруги серед місцевого населення. У сучасних умовах туристична діяльність вже не розглядається виключно як джерело економічного прибутку; значна увага приділяється питанням збалансованого розвитку територій та забезпечення гармонійного співіснування туристів і місцевих громад.

Термін «овертуризм» (англ. *overtourism*) походить від поєднання слів *over* – «надмірний», «понад» та *tourism* – «туризм». У науковій літературі також використовуються такі синонімічні поняття, як «надмірний туризм»,

«перетуризм» або «понадтуризм» [9, с. 5]. Незважаючи на активне використання цього поняття у науковому та суспільному дискурсі, його універсального визначення досі не сформовано.

Одне з найбільш узагальнених визначень трактує овертуризм як негативний вплив туризму на туристичну дестинацію або окремі її складові, який виникає внаслідок надмірної кількості туристів та проявляється через погіршення умов життя місцевого населення і зниження якості туристичного продукту [30]. Важливо зазначити, що це поняття розглядається як протилежне концепції відповідального туризму, основою якої є раціональне використання ресурсів та дотримання балансу між економічними, соціальними й екологічними інтересами.

Поняття «овертуризм» вперше набуло широкого поширення у 2016 році після його використання засновником компанії «Skift» Рафатом Алі. Цим терміном він охарактеризував негативні наслідки стрімкого зростання популярності окремих туристичних напрямків, які почали втрачати свою автентичність та комфортність через надмірну кількість відвідувачів [9, с. 7].

Всесвітня туристична організація визначає надмірний туризм як негативний вплив туристичної діяльності на сприйняття якості життя місцевих мешканців або якості вражень туристів [9, с. 7–8]. Таким чином, проблема виходить далеко за межі лише економічного аспекту, оскільки зачіпає соціальну, культурну та екологічну складові розвитку територій.

Г. Гудвін пояснює сутність надмірного туризму як ситуацію, за якої місцеві жителі або самі туристи починають відчувати, що певна територія відвідується надто інтенсивно, а це поступово змінює її характер та порушує автентичність [9, с. 8]. При цьому зміни можуть стосуватися не лише фізичного середовища, а й культурної атмосфери, традицій та способу життя місцевого населення.

У дослідженнях Джозефа Чира, Клаудіо Мілано та Марини Новеллі овертуризм розглядається як надмірне зростання туристичних потоків, що призводить до перенасичення дестинацій, викликаючи негативні наслідки для

місцевого населення, включаючи зміни способу життя, доступу до ресурсів та загального рівня добробуту [9, с. 8].

Таким чином, аналіз наукових підходів до трактування поняття «овертуризм» засвідчує його багатозначність. Якщо ЮНВТО та Г. Гудвін акцентують увагу на суб'єктивному сприйнятті перенавантаженості – з боку туристів та місцевих жителів, – то Дж. Чир, К. Мілано та М. Новеллі підкреслюють об'єктивні структурні наслідки для громади: зміну способу життя, обмеження доступу до ресурсів, зниження добробуту. Підхід А. Капоцці та ін. є найбільш системним: він пояснює механізм виникнення явища через три компоненти – зростання, концентрацію та слабке управління. Спільним у всіх підходах є визнання того, що проблема виходить за межі суто економічного явища і виникає соціального, культурного та екологічного виміру.

Незважаючи на відносно нове формулювання поняття, проблема надмірного туризму фактично існувала значно раніше. Науковці зазначають, що негативні наслідки масового туризму почали обговорюватися ще у 1960-х роках, однак сучасний рівень глобалізації суттєво посилив масштаби цієї проблеми.

Причини виникнення надмірного туризму мають комплексний характер і пов'язані із сукупністю економічних, соціальних, технологічних та інфраструктурних чинників. Насамперед суттєвий вплив справив розвиток транспортної інфраструктури. Поява бюджетних авіаперевізників значно знизила вартість подорожей, зробивши міжнародний туризм доступним для значної кількості людей.

Крім того, значну роль відіграло зростання рівня життя населення багатьох країн світу. Покращення економічного становища та підвищення доходів населення сприяли збільшенню витрат на дозвілля та подорожі. Туризм поступово перетворився не лише на спосіб відпочинку, але й на важливий елемент сучасного стилю життя [10].

Важливим фактором також стало стрімке поширення інформаційних технологій та соціальних мереж. Сучасні цифрові платформи, туристичні сервіси та діяльність блогерів і інфлюенсерів активно впливають на формування туристичних уподобань. Візуальна популяризація певних локацій у мережі Інтернет стимулює масовий інтерес до окремих територій, часто призводячи до різкого збільшення туристичних потоків [10].

Дослідження показують, що значна частина туристів схильна обирати одні й ті ж популярні місця для відпочинку. За даними Всесвітньої ради подорожей і туризму, понад 36% міжнародних туристичних поїздок були пов'язані з відвідуванням лише 300 найбільш популярних міст світу [9, с. 5]. Така концентрація туристичних потоків створює нерівномірне навантаження на території та інфраструктурні об'єкти.

Серед причин виникнення надмірного туризму важливе місце посідає також відсутність належного управління туристичними потоками. У доповіді Всесвітньої туристичної організації зазначається, що неконтрольований розвиток туризму та недостатньо ефективна система управління є основними чинниками поширення цього явища [9, с. 8].

А. Капоцці, Ч. Валлоне, М. П'єротті та А. Амадуцці виділяють три ключові компоненти виникнення овертуризму: зростання, концентрацію та управління [9, с. 8–9]. Зростання пов'язується зі збільшенням значення туризму у світовій економіці; концентрація відображає тенденцію накопичення туристичних потоків у межах окремих територій; управління характеризує здатність органів влади та інших суб'єктів регулювати туристичну діяльність.

Окремо варто звернути увагу на тенденції останніх років. За даними Всесвітньої ради з туризму та подорожей, туристичний сектор залишається одним із найбільш динамічних секторів світової економіки. Прогнозується, що його внесок у світовий валовий внутрішній продукт досягатиме понад 11% [10].

Водночас подальше зростання туристичної активності може сприяти ще більшому загостренню проблеми перенасичення туристичних дестинацій.

Суттєвий вплив на формування сучасних туристичних потоків справила також пандемія COVID-19 та її наслідки. Після періоду тривалих обмежень спостерігається так званий відкладений попит на подорожі, коли люди активно компенсують втрачені можливості для відпочинку [10]. Додатковим чинником стало поширення дистанційного формату роботи, який дозволив значній частині населення поєднувати професійну діяльність із подорожами.

Наслідки надмірного туризму мають багатовекторний характер. Найчастіше вони проявляються через перевантаження транспортної системи, зростання навантаження на житлову інфраструктуру, погіршення екологічної ситуації та збільшення вартості життя місцевого населення. М. Беннер зазначає, що серед основних ризиків овертуризму є зростання цін на житло, спекуляції нерухомістю, втрата автентичності територій та погіршення ідентифікації місцевих мешканців із власним містом [9, с. 10].

Прикладом негативних наслідків надмірного туризму може бути ситуація у Венеції, яка щороку приймає мільйони туристів. Надмірний туристичний потік сприяв виникненню проблем на ринку житла, збільшенню вартості оренди та поступовому витісненню місцевого населення з історичного центру міста.

Також про загострення проблеми свідчать численні протести місцевого населення у популярних туристичних містах Іспанії та Італії. Зростання невдоволення серед мешканців пов'язується з погіршенням умов проживання, підвищенням цін та перенавантаженням міської інфраструктури [10].

Отже, надмірний туризм є складним багатоаспектним явищем, яке виникає внаслідок взаємодії низки економічних, соціальних та управлінських факторів. Його сутність полягає не лише у збільшенні кількості туристів, а й у перевищенні допустимого рівня навантаження на територію, за якого починають проявлятися негативні зміни для місцевих громад, природного середовища та самих туристів.

У сучасних умовах подальший розвиток туристичної галузі потребує впровадження ефективних механізмів управління туристичними потоками та переходу до принципів збалансованого і відповідального туризму.

1.2 Підходи до трактування поняття «туристична дестинація» та її роль у формуванні туристичних потоків

У сучасних умовах розвитку світового туристичного ринку поняття туристичної дестинації посідає центральне місце у системі організації туристичної діяльності. Саме дестинація виступає базовим елементом туристичної системи, оскільки будь-яка туристична подорож пов'язана з переміщенням людини до певної території, яка має туристичну привабливість, необхідну інфраструктуру та здатна задовольнити рекреаційні, пізнавальні, культурні чи оздоровчі потреби споживачів туристичних послуг. На відміну від більшості галузей економіки, де товар доставляється до споживача, у сфері туризму саме споживач переміщується до місця споживання туристичного продукту. У зв'язку з цим територіальний чинник стає визначальним у формуванні туристичного попиту та організації туристичних потоків [4].

Значущість туристичної дестинації пояснюється тим, що вона є не лише географічним простором для перебування туристів, а й складною соціально-економічною системою, яка об'єднує природні ресурси, культурно-історичну спадщину, транспортну доступність, туристичну інфраструктуру, сферу послуг, інформаційні комунікації та маркетингові механізми просування території [2612]. Саме тому сучасні наукові підходи до трактування поняття «туристична дестинація» характеризуються багатогранністю та міждисциплінарністю.

Поняття «дестинація» походить від англійського слова «destination», що перекладається як «місце призначення» або «місце перебування». У науковий обіг термін «туристична дестинація» був введений датським ученим Нілом Лейпером у 1979 році. Дослідник розглядав дестинацію як одну з ключових складових туристичної системи та визначав її як географічну територію, що приваблює туристів і виступає основною метою подорожі [12]. Розроблена Н. Лейпером модель туристичної системи включала п'ять взаємопов'язаних

елементів: туристів, регіон генерування туристів, транзитний регіон, туристичну дестинацію та туристичну індустрію, що забезпечує функціонування туристичних потоків [4].

Саме такий підхід дозволив розглядати дестинацію не ізольовано, а як складову єдиного туристичного процесу, в межах якого формуються, переміщуються та обслуговуються туристичні потоки. У подальших наукових дослідженнях поняття дестинації було суттєво розширене. Всесвітня туристична організація визначає дестинацію як фізичний простір, у межах якого турист проводить не менше однієї доби та який включає туристичні продукти, послуги, атракції та ресурси, необхідні для забезпечення туристичної діяльності [13]. При цьому важливим є те, що дестинація має власний імідж, репутацію, систему управління та конкурентні переваги, які формують її позиції на туристичному ринку.

Сучасні науковці розглядають туристичну дестинацію як територіальну систему, що функціонує завдяки взаємодії підприємств різних галузей – готельного господарства, транспорту, торгівлі, закладів харчування, культурної сфери та розважальної індустрії (Табл.1.1).

Для більш детального розуміння складових туристичних дестинацій як системи можна виділити її ключові елементи (Рис. 1.1).

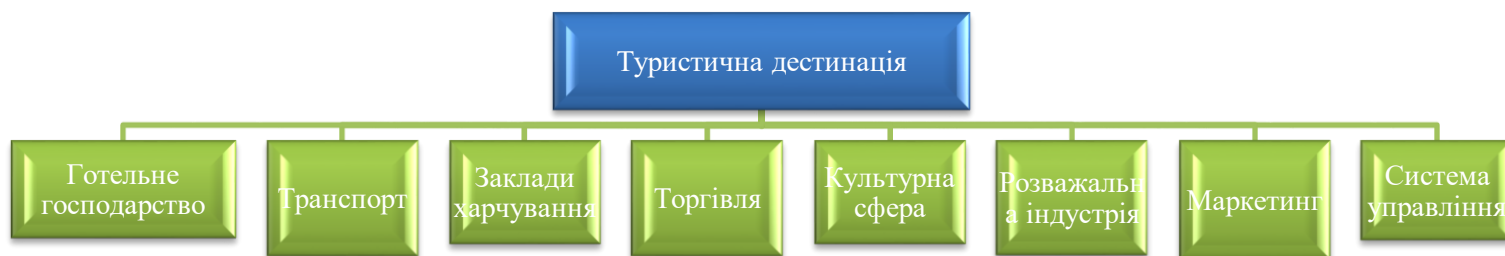

Рис.1.1 - ключові елементи туристичної дестинації [складено автором за даними джерела 4; 13].

Туристична дестинація є багаторівневою системою, де кожен елемент виконує власну функцію і водночас взаємодіє з іншими складами. Такий системний погляд підкреслює, що ефективне функціонування дестинації можливо лише за умови збалансованого розвитку всіх її компонентів – від природно-ресурсної бази до забезпечення маркетингових механізмів.

Таблиця 1.1

Систематизації різних наукових поглядів на поняття «туристична дестинація» [складено автором за даними джерела 4; 11; 25].

Автор / організація	Визначення поняття	Ключовий акцент
Н. Лейпер (1979)	Географічна територія, яка приваблює туристів та виступає в основному за плату подорожі	Просторово-географічний
ЮНВТО	Фізичний простір, де турист проводить не менше доби; включає туристичні продукти, послуги, атракції та ресурси	Інфраструктурно-функціональний
Н. В. Корж, Д. І. Басюк	Складна соціально-економічна система, що об'єднує природні ресурси, культурну спадщину, інфраструктуру, сферу послуг та маркетинг.	Системний
Л. С. Безручко	Самостійна конкурентна одиниця, здатна залучати туристичні потоки та забезпечити соціально-економічний розвиток	Конкурентно-економічний

Підсумовуючи наведені визначення, можна стверджувати, що туристична дестинація – це багатофункціональна система, у якій географічний простір поєднується з інфраструктурними, економічними та маркетинговими складами. Єдиного універсального визначення не існує, проте спільним є розуміння дестинації як місця, де відбувається туристичне споживання і яке потребує активного управління.

У такому контексті дестинація виступає самостійною конкурентною одиницею, здатною залучати туристичні потоки та забезпечувати соціально-економічний розвиток території.

Для того щоб певна територія могла вважатися туристичною дестинацією, необхідна наявність ряду обов'язкових компонентів. Передусім це розвинена туристична інфраструктура, яка включає засоби розміщення, заклади харчування, транспортну систему, об'єкти дозвілля та рекреації. Не менш важливими є туристичні атракції – природні, історико-культурні, архітектурні або подієві ресурси, які формують туристичний інтерес до території [4]. Окрім цього, важливу роль відіграють інформаційні та комунікаційні системи, зокрема туристичні портали, системи бронювання, рекламні платформи та цифрові засоби просування дестинації [10].

Особливу увагу в сучасній туристичній науці приділяють маркетинговому підходу до трактування дестинації. Відповідно до цього підходу, дестинація існує не лише як фізична територія, а й як певний образ у свідомості потенційного туриста [4]. Турист обирає не просто місце для подорожі, а комплекс вражень, емоцій, асоціацій та очікувань, які формуються завдяки маркетинговим комунікаціям, рекламі, туристичному бренду та репутації території. Саме тому ефективне просування дестинації сьогодні є одним із ключових чинників її конкурентоспроможності.

Маркетингова політика туристичної дестинації передбачає реалізацію комплексу заходів на всіх етапах взаємодії туриста з територією – до подорожі, під час перебування та після завершення поїздки [18]. На етапі вибору місця подорожі особливого значення набуває інформування потенційного туриста про переваги дестинації та формування мотивації до відвідування. Під час перебування туриста на території важливими є якість послуг, рівень сервісу та комфортність середовища. Після завершення подорожі необхідно підтримувати

позитивний імідж DESTИНАЦІЇ шляхом комунікації з туристом та інформування про нові туристичні продукти й послуги.

Значну роль у розвитку туристичних DESTИНАЦІЙ відіграє туристична інфраструктура, яка забезпечує комфортне перебування туристів та впливає на рівень задоволеності подорожжю. Водночас саме якість інфраструктури часто визначає масштаби туристичних потоків та тривалість перебування туристів у DESTИНАЦІЇ. Високий рівень транспортної доступності, сучасні готельні комплекси, якісне харчування, культурні та розважальні заклади створюють умови для зростання туристичної активності та формування позитивного іміджу території [25].

Для узагальнення основних наукових підходів до трактування поняття «туристична DESTИНАЦІЯ» доцільно подати їх у вигляді таблиці (Табл 1.2)

Таблиця 1.2

Основні підходи до трактування поняття «туристична DESTИНАЦІЯ»

[складено автором за даними джерел 4; 25]

Підхід	Сутність трактування	Основні характеристики
Географічний	DESTИНАЦІЯ як конкретна територія або місце призначення туриста	Просторові межі, територіальна локалізація
Системний	DESTИНАЦІЯ як елемент туристичної системи	Взаємозв'язок туристів, інфраструктури та ресурсів
Маркетинговий	DESTИНАЦІЯ як туристичний продукт та бренд території	Імідж, репутація, просування, конкурентоспроможність
Економічний	DESTИНАЦІЯ як чинник регіонального розвитку	Формування доходів, зайнятості, інвестицій
Соціокультурний	DESTИНАЦІЯ як середовище культурної взаємодії	Збереження спадщини, формування туристичного досвіду

Наведені підходи свідчать про те, що поняття туристичної дестинації є комплексним та охоплює не лише територіальний аспект, а й економічні, соціальні, культурні та маркетингові складові. У сучасних умовах дестинація розглядається як складний багатокомпонентний механізм, ефективність функціонування якого визначає рівень розвитку туристичної сфери регіону.

Важливою характеристикою туристичних дестинацій є їх типологія. Залежно від місця призначення виділяють первинні та вторинні дестинації [6, с. 29]. Первинна дестинація є основною метою подорожі туриста та забезпечує задоволення його рекреаційних чи пізнавальних потреб протягом певного періоду часу. Вторинна дестинація виступає проміжною зупинкою на шляху до основного місця подорожі та орієнтована переважно на короткострокове перебування туристів. Водночас за наявності власних туристичних атракцій вторинна дестинація може трансформуватися у самостійний центр туристичного тяжіння.

Крім того, за характером формування дестинації поділяють на природні, антропогенні та асоціативні [15, с. 30]. Природні дестинації формуються під впливом природних процесів і людської діяльності, антропогенні створюються внаслідок реалізації творчого задуму людини, а асоціативні пов'язані з історичними подіями, культурними образами або видатними особистостями.

Суттєве значення у сучасному туризмі мають рекреаційні дестинації, які спеціалізуються на лікувально-оздоровчому, санаторному та відпочинковому туризмі [4]. Такі території не лише забезпечують відновлення фізичного та психологічного стану людини, а й виступають потужним чинником економічного розвитку регіонів. Прикладом успішних рекреаційних дестинацій у Європі є Карлові Вари, Маріанські Лазні, Юрмала, Криниця-Здруй та інші курортні центри, економіка яких значною мірою базується на туристичній діяльності [7].

Особливого значення туристичні дестинації набувають у процесі формування туристичних потоків. Саме рівень привабливості дестинації

визначає масштаби та напрямки переміщення туристів. Туристичні потоки формуються під впливом комплексу чинників: природно-кліматичних умов, культурно-історичної спадщини, транспортної доступності, рівня розвитку інфраструктури, маркетингової активності та безпеки території [25].

Важливим чинником формування туристичних потоків є також інформаційна доступність дестинації. У сучасних умовах цифровізації значний вплив на вибір місця подорожі мають туристичні вебпортали, соціальні мережі, системи онлайн-бронювання та цифровий маркетинг. Інформаційно-комунікаційні технології дозволяють формувати позитивний імідж території, розширювати аудиторію потенційних туристів та стимулювати туристичний попит.

Слід зазначити, що туристичні потоки мають безпосередній вплив на соціально-економічний розвиток територій. Зростання кількості туристів сприяє розвитку малого та середнього бізнесу, створенню нових робочих місць, збільшенню надходжень до місцевих бюджетів, модернізації інфраструктури та підвищенню інвестиційної привабливості регіону [20]. Саме тому туристична дестинація сьогодні розглядається не лише як місце відпочинку, а як важливий інструмент регіонального розвитку.

Для більш наочного розуміння ролі дестинації у формуванні туристичних потоків доцільно подати основні чинники її впливу (Табл.1.3).

Таблиця 1.3

Основні чинники впливу туристичної дестинації на формування туристичних потоків [складено автором за даними джерел 4; 25, с. 52–55]

Чинник	Характер впливу
Туристичні ресурси	Формують інтерес туристів до території
Інфраструктура	Забезпечує комфорт та якість обслуговування
Транспортна доступність	Впливає на інтенсивність туристичних переміщень
Маркетинг і реклама	Формують імідж та популярність дестинації
Безпека території	Визначає рівень довіри туристів
Інформаційні технології	Сприяють просуванню та бронюванню туристичних послуг

Таким чином, туристична дестинація є складною багатофункціональною системою, яка поєднує територіальні, економічні, соціокультурні та маркетингові компоненти. Вона виступає основним елементом туристичної діяльності, формує туристичний попит та визначає напрями руху туристичних потоків. У сучасних умовах конкурентоспроможність дестинації залежить не лише від наявності туристичних ресурсів, а й від ефективності управління, якості інфраструктури, маркетингової політики та здатності адаптуватися до потреб туристичного ринку. Саме тому розвиток туристичних дестинацій є одним із ключових напрямів забезпечення сталого розвитку туристичної сфери та підвищення економічної ефективності регіонів.

1.3. Чинники формування та наслідки надмірного туризму у міських туристичних центрах

Сучасний етап розвитку світового туризму характеризується стрімким зростанням ролі міст як ключових центрів туристичної активності. Урбанізовані території сьогодні концентрують значну частину туристичних потоків, оскільки

саме міста поєднують культурно-історичні ресурси, розвинену інфраструктуру, транспортну доступність та широкий спектр послуг. У зв'язку з цим міський туризм перетворюється на один із найдинамічніших напрямів туристичної діяльності, який суттєво впливає як на економіку міст, так і на їх соціальний та екологічний стан [11].

Міський туризм охоплює відвідування міст із культурно-пізнавальною, діловою, освітньою, релігійною, розважальною чи іншою метою. Особливістю цього виду туризму є те, що туристична діяльність здійснюється в межах складного урбанізованого середовища, де поєднуються різноманітні функціональні зони, об'єкти інфраструктури та високий рівень антропогенного навантаження. Саме тому проблема надмірного туризму у великих туристичних центрах набуває особливої актуальності, оскільки надмірна концентрація туристичних потоків здатна спричиняти значні соціально-економічні та екологічні дисбаланси.

Формування міських туристичних центрів залежить від сукупності природних, економічних, соціальних, демографічних та інфраструктурних чинників. Одним із ключових чинників розвитку туризму є наявність туристичних ресурсів, які можуть бути як природними, так і створеними людиною. До природних ресурсів належать географічне положення, кліматичні умови, ландшафти, водойми та рекреаційні території. Водночас у міському туризмі особливе значення мають ресурси антропогенного походження – архітектурні пам'ятки, музеї, історичні центри, культурні заклади, подієві заходи, сучасна інфраструктура та сфера послуг [6].

Важливим чинником формування туристичних потоків є транспортна доступність міста. Розвинена система зовнішнього транспорту забезпечує швидке та відносно дешеве переміщення туристів, що безпосередньо впливає на популярність туристичного центру. Саме транспортна інфраструктура виступає базою для розвитку масового туризму, адже сучасні туристи орієнтуються на

швидкість, комфорт і доступність подорожей [11]. Крім цього, суттєву роль відіграє рівень цифровізації міського середовища. Поширення мережі Інтернет, онлайн-бронювання, мобільних сервісів та цифрових платформ значно спрощує організацію туристичних поїздок і стимулює зростання туристичної активності.

Не менш важливим чинником є рівень доходів населення. Туристичний попит безпосередньо залежить від фінансових можливостей споживачів, адже туристичні послуги належать до категорії витрат, які здійснюються після задоволення базових потреб. Дослідження свідчать, що зі зростанням доходів населення збільшується частота подорожей, розширюється географія туристичних маршрутів та підвищуються вимоги до якості туристичних послуг.

Водночас попит на туристичні послуги характеризується еластичністю щодо цін, особливо серед туристів із середнім і низьким рівнем доходів. Підвищення вартості проживання, транспортних послуг чи харчування може змінювати структуру туристичних потоків або спричиняти перерозподіл попиту між різними туристичними центрами [6].

На розвиток міського туризму також істотно впливають демографічні фактори. Найвищу туристичну активність демонструють особи віком від 18 до 50 років, які мають найбільшу мобільність та схильність до активних форм відпочинку. При цьому сучасний туристичний ринок характеризується значною диференціацією потреб різних вікових та соціальних груп. Молодіжний туризм орієнтується переважно на бюджетні подорожі, активний відпочинок та розваги, тоді як туристи старшого віку надають перевагу комфортним умовам проживання, культурно-пізнавальним програмам та лікувально-оздоровчим послугам [6].

Суттєвим фактором активізації туристичних потоків є урбанізація. Зростання частки міського населення та високий рівень механізації праці сприяють формуванню потреби у зміні середовища, відпочинку та психологічному відновленні. Туризм у цьому контексті виступає засобом

подолання монотонності повсякденного життя та способом емоційного розвантаження. Саме тому великі міста з розвиненою культурною та розважальною інфраструктурою стають центрами концентрації туристичних потоків.

Для кращого розуміння чинників розвитку міського туризму доцільно узагальнити їх у вигляді таблиці (Табл.1.4).

Таблиця 1.4

Основні чинники формування міського туризму [складено автором на основі джерел [11; 6]

Чинник	Характер впливу на розвиток туризму
Наявність туристичних ресурсів	Формує туристичну привабливість міста
Транспортна доступність	Забезпечує мобільність та зростання туристичних потоків
Розвинена інфраструктура	Підвищує комфорт перебування туристів
Рівень доходів населення	Визначає платоспроможний попит
Урбанізація	Стимулює потребу у відпочинку та подорожах
Інформаційні технології	Спрощують організацію подорожей
Демографічні особливості	Впливають на структуру туристичного попиту
Подієва активність міста	Формує сезонні та короткострокові туристичні потоки

Аналіз наведених чинників свідчить про те, що розвиток міського туризму формується під впливом складної системи взаємопов'язаних економічних, соціальних та інфраструктурних процесів. Водночас інтенсивне зростання туристичних потоків у великих містах часто призводить до виникнення явища надмірного туризму.

Надмірний туризм являє собою ситуацію, за якої кількість туристів перевищує можливості території щодо їх ефективного прийому без погіршення якості життя місцевого населення та стану навколишнього середовища. Найчастіше це явище характерне для історичних центрів міст, популярних культурних локацій та транспортних вузлів [11]. Однією з основних проблем стає туристичне перевантаження окремих територій, яке проявляється у надмірній

концентрації людей, транспортних заторах, перевантаженні комунальної інфраструктури та поступовому руйнуванні об'єктів культурної спадщини.

Серйозною проблемою надмірного туризму є конфлікт між туристами та місцевими жителями. Масове відвідування туристичних центрів часто призводить до зростання цін на житло, продукти та послуги, що негативно впливає на рівень життя місцевого населення. Крім цього, постійний шум, перенавантаження громадських просторів і транспортної системи створюють психологічний дискомфорт для мешканців міста.

Одним із негативних наслідків надмірного туризму є процес так званого «музеювання» міського простору. У такому випадку центральні райони міста поступово втрачають свої житлові функції та перетворюються переважно на туристичні локації. Це призводить до витіснення місцевого населення, зміни структури міського середовища та втрати автентичності. Історичні центри міст дедалі більше орієнтуються на потреби туристів, а не місцевих жителів, що негативно впливає на соціальну структуру міста.

Окрему групу проблем становлять екологічні наслідки надмірного туризму. Масовий туризм супроводжується значним споживанням природних ресурсів, зокрема води, електроенергії та земельних ресурсів. Будівництво готелів, ресторанів, торговельних центрів та іншої туристичної інфраструктури часто здійснюється за рахунок скорочення зелених зон і рекреаційних територій [24]. Надмірне антропогенне навантаження призводить до погіршення якості повітря, збільшення рівня шумового забруднення та накопичення великої кількості побутових відходів.

Особливо небезпечним є вплив туризму на природні екосистеми міських територій та приміських зон. Надмірне відвідування парків, рекреаційних територій та природоохоронних об'єктів спричиняє деградацію ґрунтів, знищення рослинності та порушення екологічної рівноваги. Значна кількість одноразових пластикових виробів, які використовуються туристами, створює

додаткове навантаження на систему утилізації відходів і стає джерелом забруднення довкілля.

Для узагальнення наслідків надмірного туризму доцільно подати їх у вигляді таблиці (Табл.1.5).

Таблиця 1.5

Основні наслідки надмірного туризму у міських туристичних центрах

[складено автором на основі джерел 11;24]

Сфера впливу	Основні наслідки
Економічна	Зростання цін на житло та послуги, залежність економіки від туризму
Соціальна	Конфлікти з місцевим населенням, перенавантаження громадських просторів
Культурна	Втрата автентичності міста, «музеювання» центральних районів
Екологічна	Забруднення довкілля, накопичення відходів, виснаження ресурсів
Інфраструктурна	Перевантаження транспорту та комунальних систем

Наведені наслідки свідчать про необхідність переходу до принципів сталого розвитку туризму. Сучасна концепція сталого туризму передбачає збалансоване поєднання економічних інтересів, соціального добробуту населення та збереження природного середовища. Для цього необхідно впроваджувати ефективні механізми просторового планування туристичної діяльності, регулювати туристичні потоки, обмежувати надмірну забудову та розширювати рекреаційні території.

Важливим напрямом мінімізації негативного впливу туризму є впровадження екологічно орієнтованих практик. До них належать сортування та переробка відходів, використання альтернативних джерел енергії, розвиток громадського транспорту, обмеження використання пластику та популяризація екологічної культури серед туристів [24]. Не менш важливим є залучення

місцевих громад до процесів планування туристичного розвитку, оскільки саме місцеве населення найбільше відчуває наслідки туристичного навантаження.

Отже, міський туризм є важливим чинником соціально-економічного розвитку сучасних міст, проте його інтенсивне зростання супроводжується низкою складних проблем. Формування туристичних центрів залежить від сукупності ресурсних, економічних, демографічних та інфраструктурних чинників, які визначають масштаби та характер туристичних потоків. Водночас надмірний туризм здатний спричиняти значні соціальні, екологічні та культурні дисбаланси, що потребує впровадження комплексної системи управління туристичним розвитком. Лише дотримання принципів сталого туризму дозволить забезпечити гармонійне поєднання інтересів туристів, місцевого населення та навколишнього середовища.

1.4. Методи дослідження проблеми надмірного туризму в міських дестинаціях

Сучасний розвиток туризму супроводжується не лише економічними вигодами, але й появою складних екологічних, соціальних та культурних проблем. Однією з найбільш актуальних серед них є проблема надмірного туризму, яка особливо гостро проявляється у великих міських дестинаціях із високою концентрацією туристичних потоків. Надтуризм стає причиною погіршення якості життя місцевого населення, руйнування культурної спадщини, деградації природного середовища та втрати автентичності туристичних територій. Саме тому в сучасних умовах особливого значення набувають методи дослідження даної проблеми, що дозволяють своєчасно оцінювати масштаби туристичного навантаження та формувати ефективні механізми його регулювання.

Одним із ключових методів дослідження проблеми надтуризму є оцінювання туристичної місткості дестинації. Даний підхід дозволяє визначити максимальну кількість туристів, яку територія може приймати без порушення екологічної рівноваги та соціальної стабільності. У наукових працях виділяють кілька видів туристичної місткості: екологічну, соціально-культурну та психологічну. Екологічна місткість визначає рівень навантаження, після якого відбувається деградація природного середовища. Соціально-культурна місткість пов'язана із впливом туризму на місцеві громади, їхні традиції та спосіб життя. Психологічна місткість характеризує межу комфортного перебування туристів, після перевищення якої знижується якість туристичного досвіду через перенаселеність та втрату рекреаційної привабливості території.

Для більш глибокого розуміння проблеми надтуризму важливим є використання комплексного підходу до аналізу туристичних потоків. У сучасних дослідженнях активно застосовуються статистичні методи, які дозволяють

оцінити співвідношення між кількістю туристів та чисельністю місцевого населення. Особливо показовими є приклади найбільш перевантажених туристичних міст Європи (Табл.1.6).

Таблиця 1.6

Співвідношення кількості туристів та місцевого населення у найбільш перевантажених туристичних дестинаціях [складено за даними джерела 4]

Місто	Чисельність населення	Кількість туристів на рік	Характер проблеми
Венеція	55 тис. осіб	20 млн осіб	Перевантаження історичного центру, деградація інфраструктури
Барселона	1,6 млн осіб	32 млн осіб	Зростання цін, конфлікти з місцевими жителями
Дубровник	28,4 тис. осіб	932,6 тис. осіб	Перенасичення туристичних зон, втрата автентичності

Наведені дані демонструють критичний дисбаланс між можливостями міських дестинацій та фактичними обсягами туристичних потоків. Наприклад, у Венеції кількість туристів у сотні разів перевищує чисельність місцевих мешканців, що створює значний тиск на транспортну систему, житловий сектор та історичні пам'ятки. Подібна ситуація спостерігається і в Барселоні, де масовий туризм спричинив суттєве підвищення вартості житла та витіснення місцевого населення з центральних районів міста [55].

У дослідженні проблем сильного туризму в міських дестинаціях Європи використовувалися такі методи:

Порівняльний аналіз – зіставлення досвіду п'яти міст (Венеція, Барселона, Амстердам, Дубровник, Прага) за спільними параметрами: масштабний туристичний потік, основні прояви overtourism, реакція влади. Метод дозволити виявити як спільні закономірності, так і специфіку різних типів міст.

Системний підхід – розгляд критичного туризму не як ізольованого явища, а як системи взаємозв’язків між туристичним попитом, інфраструктурою міста, місцевою громадою та управлінськими механізмами.

Статистичний аналіз – опрацювання даних про динаміку туристичних потоків, ночівель, доходів від туризму та цінових показників житлового ринку для побудови графіків і таблиць.

Метод аналізу та синтезу – опрацювання наукових публікацій, аналітичних звітів та матеріалів міських адміністрацій з метою формування теоретичної бази та практичних узагальнень.

Метод узагальнення – формулювання висновків за результатами аналізу кожного міста та розробки комплексної моделі управління туристичними потоками.

Структурний аналіз – дослідження структури туристичних потоків за географією, сезонністю та типом туриста у кожній досліджуваній дестинації.

Сучасні методи дослідження надтуризму дедалі частіше поєднують традиційні наукові підходи з цифровими технологіями. Зокрема, активно використовуються геоінформаційні системи (GIS), мобільні додатки, аналіз великих масивів даних та супутниковий моніторинг. Це дозволяє у режимі реального часу відстежувати переміщення туристичних потоків, визначати найбільш перевантажені території та прогнозувати потенційні ризики для дестинацій.

Водночас важливим аспектом дослідження проблеми надмірного туризму є аналіз ефективності заходів щодо регулювання туристичних потоків. Досвід європейських міст демонструє, що боротьба з надтуризмом потребує комплексного підходу.

Отже, проблема надмірного туризму в міських дестинаціях є багатогранним явищем, що потребує комплексного наукового дослідження. Ефективне вивчення даної проблеми можливе лише за умови поєднання

екологічних, соціологічних, статистичних та економічних методів аналізу. Своєчасне визначення меж туристичної місткості територій, моніторинг стану навколишнього середовища та врахування інтересів місцевих громад є необхідними передумовами для забезпечення збалансованого розвитку туризму та збереження унікальності міських дестинацій у майбутньому.

Висновки до 1 розділу

У результаті теоретико-методичного дослідження встановлено, що посилений туризм є складним соціально-економічним явищем, яке виникає внаслідок дисбалансу між туристичним попитом і можливостями міської інфраструктури. Його головними причинами є здешевлення авіаперевезень, розвиток цифрових платформ бронювання та вплив соціальних мереж на туристичне вподобання, а також недостатньо ефективне управління потоками відвідувачів.

У роботі встановлено, що центральне місце у функціонуванні туристичної системи займає туристична дестинація. Сучасні наукові підходи дозволяють розглядати її не лише як географічне місце перебування туристів, а як складну багатокomпонентну систему, що поєднує природні ресурси, культурно-історичну спадщину, інфраструктуру, сферу послуг, маркетингові механізми та систему управління. Саме туристична дестинація виступає основним елементом формування туристичних потоків і визначає конкурентоспроможність території на міжнародному туристичному ринку.

Проведений аналіз засвідчив, що міські туристичні центри є найбільш вразливими до проявів надмірного туризму. Висока концентрація культурних об'єктів, розвинена транспортна інфраструктура, значна щільність населення та популярність історичних центрів сприяють накопиченню значних туристичних потоків у межах обмежених територій. Наслідком цього стає перевантаження

громадських просторів, транспортної та житлової інфраструктури, підвищення вартості життя, зростання соціальної напруги між місцевими жителями й туристами, а також поступова втрата автентичності міського середовища.

Окрему увагу у дослідженні приділено екологічним та соціокультурним наслідкам надмірного туризму. Встановлено, що інтенсивна туристична діяльність призводить до виснаження природних ресурсів, збільшення обсягів відходів, погіршення екологічного стану територій та деградації рекреаційних зон. Поряд із цим масовий туризм часто супроводжується комерціалізацією культурної спадщини, витісненням місцевого населення з історичних центрів міст та трансформацією традиційного способу життя громад. Такі процеси негативно впливають не лише на місцевих мешканців, а й на саму туристичну привабливість дестинацій у довгостроковій перспективі.

У процесі дослідження було також проаналізовано основні методи вивчення проблеми надмірного туризму. Встановлено, що найбільш ефективними є комплексні підходи, які поєднують статистичний аналіз туристичних потоків, оцінювання туристичної місткості територій, екологічний моніторинг, соціологічні дослідження та сучасні цифрові технології. Особливого значення набуває визначення меж допустимого туристичного навантаження, що дозволяє своєчасно виявляти ризики перенасичення дестинацій та формувати ефективні управлінські рішення.

Таким чином, результати проведеного теоретичного аналізу свідчать про те, що проблема надмірного туризму є складним багатофакторним явищем, яке потребує системного підходу до дослідження та управління. Подальший розвиток туристичної сфери має ґрунтуватися на принципах сталого туризму, раціонального використання ресурсів, ефективного планування туристичних потоків та активного залучення місцевих громад до процесів управління дестинаціями.

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ НАДМІРНОГО ТУРИЗМУ В КОНКРЕТНИХ МІСТАХ-ДЕСТИНАЦІЯХ ЄВРОПИ

2.1. Загальна ситуація з надмірним туризмом: європейський вимір

Упродовж останніх десятиліть туризм перетворився на одну з найдинамічніших сфер світової економіки, а європейський регіон став одним із головних центрів міжнародної туристичної мобільності. Водночас стрімке зростання туристичних потоків спричинило появу явища, яке сьогодні визначає сучасний етап розвитку туристичної індустрії, – overtourism, або надмірний туризм. Це поняття дедалі частіше використовується не лише в науковому середовищі, а й у практиці управління містами та туристичними дестинаціями, оскільки надмірна концентрація відвідувачів починає становити загрозу для економічної, соціальної та екологічної стабільності територій [29].

За визначенням ЮНЕСКО, надмірний туризм означає ситуацію, коли кількість відвідувачів перевищує можливості певного міста чи регіону, внаслідок чого погіршуються умови життя місцевого населення, зростає навантаження на інфраструктуру, руйнуються культурні пам'ятки та загострюються соціальні й екологічні проблеми [29]. Особливо гостро ця проблема проявляється в історичних містах Європи, де архітектурна спадщина, вузькі вулиці та обмежені просторові ресурси фізично не здатні витримувати багатомільйонні потоки туристів.

Після пандемії COVID-19, яка тимчасово призупинила масові подорожі, європейські туристичні центри зіткнулися з новою хвилею перевантаження. Уже у 2023 році більшість популярних міст Європи повернулися до допандемічних показників відвідуваності, а в окремих випадках навіть перевищили їх. Як зазначає Financial Times, європейські столиці, які під час пандемії фактично

«відпочили» від перенасичення туристами, знову опинилися в умовах, коли кількість відвідувачів у центральних районах почала перевищувати чисельність місцевого населення [23]. Така ситуація сприяє формуванню соціальної напруги, оскільки мешканці дедалі частіше сприймають туристів не як джерело прибутків, а як фактор погіршення повсякденного життя (Рис.2.1).

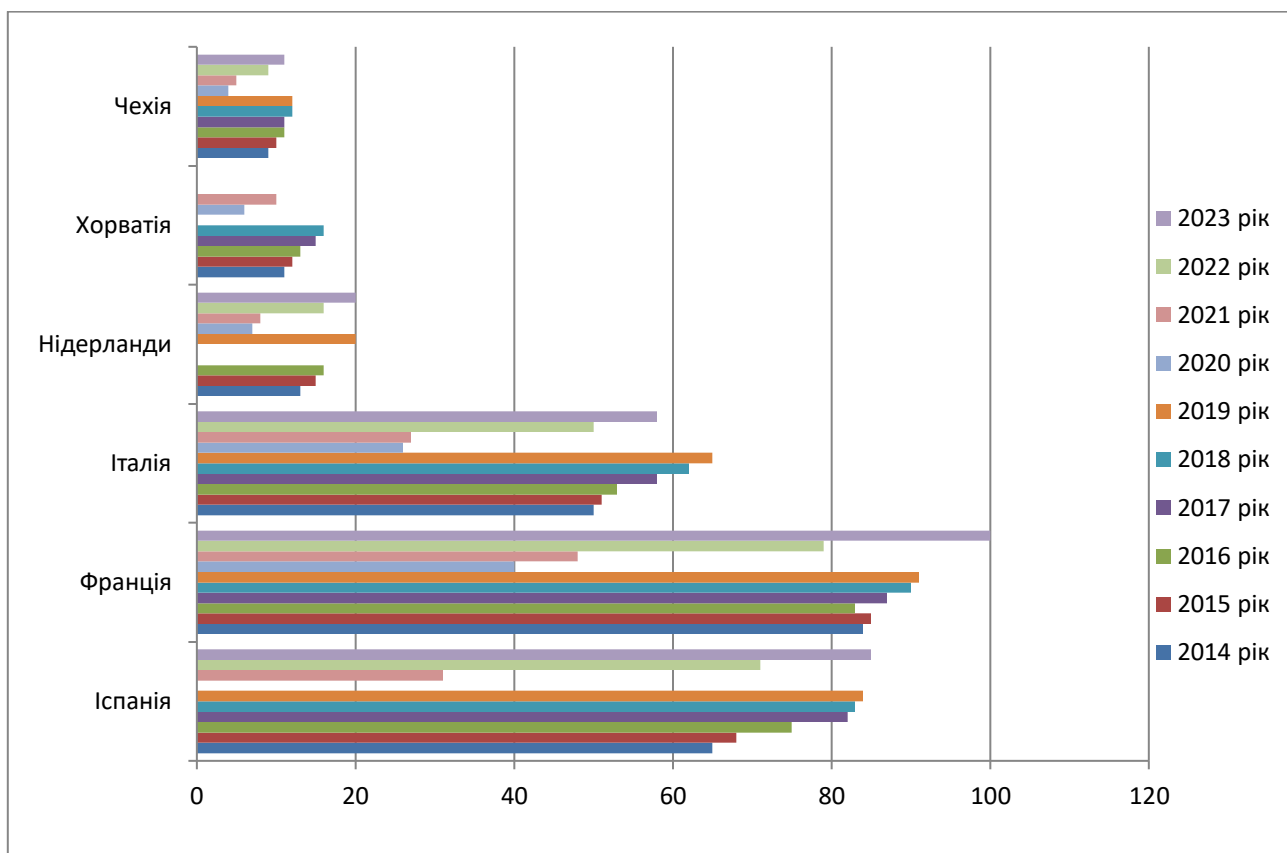

Рис. 2.1. Динаміка міжнародних туристичних прибуттів у країнах Європи, 2014–2023 рр. (млн осіб) [складено автором за даними джерел 23; 27]

Як свідчити про наведені дані, у 2019 році більшість країн досягла передпандемічних максимумів. Після різкого падіння у 2020–2021 рр. туристичні потоки відновилися вже в 2022–2023 рр., а в окремих випадках (Франція, Іспанія) – перевищили допандемічний рівень. Особливо показовим є зростання Іспанії – з

65 млн у 2014 р. до 85 млн у 2023 р. (+31%), та Франції – з 84 до 100 млн (+19%). Крім того, невелика Хорватія підвищила туристичні показники за десятиліття.

Обґрунтування вибору країни та міст для дослідження. Детальний аналіз у другому розділі охоплює п'ять міст у чотирьох країнах: Венецію (Італія), Барселону (Іспанія), Амстердам (Нідерланди), Дубровник (Хорватія) та Прагу (Чехія). Вибір зумовлених сукупністю критеріїв.

По-перше, представленість у науковій літературі : усі п'ять міст є найбільш дослідженими прикладами *overtourism* в Європі, що забезпечують достатню джерельну базу.

По-друге, різний тип туристичного перевантаження : Венеція і Дубровник – класичні приклади перевантаження компактного острівного/фортечного центру з масовим круїзним туризмом; Барселона і Амстердам – великі метрополії з житловою кризою та масовим молодіжним туризмом; Прага – місто з переважно поведінковими проблемами (алкогольний туризм, Airbnb). По-третє, наявність документально підтверджених управлінських рішень , що дозволяє порівняльний аналіз.

По-четверте, різний масштаб : від малого Дубровника (~41 тис. мешканців) до великої Барселони (~1,6 млн), що дозволяє перевірити, чи є проблема *overtourism* масштабно-залежною. Разом ці п'ять міст формують репрезентативну вибірку для виявлення спільних закономірностей та розробки типологічної моделі в третьому розділі.

Сучасний європейський туризм характеризується високим рівнем просторової концентрації. Основна маса туристів тяжіє до обмеженого переліку відомих DESTINACIЙ, які сформувалися під впливом глобального маркетингу, соціальних мереж та популярної культури. Найбільшого навантаження зазнають Барселона, Венеція, Амстердам, Париж, Лісабон, Дубровник, Санторіні та інші туристичні центри, що перетворилися на символи масового туризму. При цьому проблема полягає не лише у великій кількості туристів, а й у нерівномірності їх

розподілу в часі та просторі. У більшості країн Європи туристичний потік концентрується впродовж кількох літніх місяців, створюючи критичне навантаження на транспорт, житловий сектор, систему водопостачання та культурні об'єкти [27].

Зростання міжнародного туризму в Європі має довгостроковий характер. За даними, наведеними у Financial Times, офіційна кількість міжнародних туристичних прибуттів у світі подвоїлася з 1998 по 2019 рік і досягла 2,4 млрд осіб на рік [14]. Особливо інтенсивно розвивався міський туризм, який випередив традиційні пляжні напрямки. Наприклад, кількість туристів, які зупинялися у готелях Барселони, зросла з 1,7 млн осіб у 1990 році до 9,5 млн у 2019 році без урахування користувачів сервісів короткострокової оренди житла [23]. Це свідчить про трансформацію великих європейських міст у глобальні туристичні хаби, орієнтовані насамперед на міжнародного споживача.

Важливу роль у посиленні overtourism відіграли бюджетні авіаперевезення та цифрові платформи бронювання житла. Лоукост-авіакомпанії значно здешевили подорожі між європейськими країнами, а розвиток сервісів оренди квартир стимулював зростання туристичних потоків навіть у районах, які раніше не були пристосовані до масового туризму.

У результаті центральні частини міст почали поступово втрачати житлову функцію, перетворюючись на простір короткострокового проживання туристів. Це спричинило підвищення цін на оренду житла та витіснення місцевого населення з історичних районів.

Окремим чинником загострення проблеми стали соціальні мережі, які змінили саму модель туристичної поведінки. У сучасних умовах туристична подорож дедалі частіше орієнтується не на пізнання культури чи історії, а на створення візуального контенту для цифрового середовища. Як зазначає Financial Times, туристи відвідують міста, а слідом за ними туди «приходять» і їхні онлайн-підписники. Відомі пам'ятки стають частиною глобального інформаційного

простору, що стимулює ще більший потік відвідувачів. Водночас така модель туризму часто супроводжується поверхневим споживанням культурного середовища, коли головною метою подорожі стає фотографування популярної локації, а не ознайомлення з її історичною чи культурною цінністю.

Особливу небезпеку надмірний туризм становить для історичних міст та об'єктів культурної спадщини. Постійне механічне навантаження, велика кількість транспорту та порушення правил поведінки туристами призводять до поступового руйнування архітектурних пам'яток. У медійному просторі значного резонансу набули випадки пошкодження Колізею в Римі, порушення громадського порядку біля фонтану Треві чи неетичної поведінки туристів поблизу меморіалу Освенцім [23]. Такі ситуації демонструють, що проблема overtourism виходить за межі економіки й дедалі більше стосується питань культурної етики та відповідальності туристів.

Негативні наслідки надмірного туризму особливо помітні у країнах Південної Європи, економіка яких значною мірою залежить від туристичного сектору. Водночас саме ці держави стикаються з найвищим рівнем сезонного навантаження. За даними дослідження 2026 року, найбільша концентрація туристичного потоку в літній період спостерігається у Хорватії – 58,9 %, Греції – 52,5 %, Норвегії – 49,4 %, Ісландії – 47,1 % та Словенії – 46,8 % [27]. Це свідчить про надзвичайну нерівномірність туристичної активності та залежність багатьох регіонів від короткого літнього сезону (Табл.2.1).

Таблиця 2.1

Основні прояви та заходи реагування на посилений туризм у містах та країнах Європи» [складено автором за даними джерел 23; 27]

Місто (країна)	Основні прояви overtourism	Реакція влади
Барселона (Іспанія)	Перенаселення, житлова криза, протести мешканців	Обмеження Airbnb, скасування ліцензій, підвищення туристичного збору
Венеція (Італія)	Надмірний потік туристів і круїзних пасажирів, витіснення мешканців	Заборона круїзних лайнерів, туристичний збір 5 євро, обмеження груп
Амстердам (Нідерланди)	Масовий нічний туризм, шум, порушення порядку	Компанія «Stay Away», заборонила курити канабісу в центрах, заборонила нові готелів
Дубровник (Хорватія)	Перевантаження історичного центру, масовий круїзний туризм	Обмеження потоків, заборона валіз на колесах, квоти на круїзні судна
Прага (Чехія)	Алкогольний туризм, шум, масова Airbnb-оренда	Заборона нічних паб-турів, кампанія Enjoy Respect Prague
Санторіні / острови Греції	Перевантаження островів, екологічні проблеми	Збори з круїзних пасажирів, дані про проживання
Норвегія (природні локації)	Надмірне навантаження на природні території	Туристичний збір до 3% вартості проживання
Ісландія (природні локації)	Перевантаження природних об'єктів	Екологічні дані та обмеження доступу

Наведені дані свідчать про те, що надмірний туризм у Європі набув системного характеру та охоплює як великі історичні міста, так і природно-рекреаційні території. При цьому заходи реагування стають дедалі жорсткішими. Європейські країни поступово переходять від політики максимального залучення туристів до концепції регульованого та сталого туризму. Одним із найпоширеніших інструментів стає підвищення туристичних податків. Так, у Греції у 2025 році було запроваджено спеціальні збори для круїзних пасажирів: 20 євро у високий сезон на найбільш популярних островах та окремий податок на проживання у готелях. Аналогічні механізми використовують Норвегія та Ісландія, спрямовуючи отримані кошти на розвиток інфраструктури та захист природного середовища.

Водночас дедалі більше міст намагаються змінити структуру туристичного потоку, орієнтуючись не на масовість, а на так званого «якісного туриста» – відвідувача, який витрачає більше коштів, довше залишається у дестинації та менше шкодить міському середовищу [23]. Саме тому в багатьох містах вводяться обмеження для круїзних лайнерів, скорочується кількість короткострокової оренди житла та стимулюється розміщення туристів за межами історичних центрів.

Разом із тим проблема overtourism демонструє суперечливість сучасного туризму як соціально-економічного явища. З одного боку, туристична індустрія забезпечує значні надходження до бюджетів, створює робочі місця та підтримує функціонування культурних установ. За даними Європейського парламенту, частка туризму становить близько 4 % ВВП Європи, а з урахуванням суміжних галузей – до 10 % [23]. Для багатьох міст історична спадщина фактично є головним економічним ресурсом. З іншого боку, надмірна залежність від туризму робить міста вразливими до сезонних коливань, соціальних конфліктів та екологічних криз.

Таким чином, надмірний туризм у сучасній Європі є складним багатокомпонентним явищем, яке поєднує економічні, соціальні, культурні та екологічні аспекти. Його поширення стало наслідком глобалізації, розвитку транспортної доступності, цифровізації туристичної сфери та трансформації споживчої культури. Сьогодні європейські держави змушені шукати баланс між економічними вигодами від туризму та необхідністю збереження якості життя місцевого населення, культурної спадщини й природного середовища. Саме тому досвід європейських країн у сфері регулювання overtourism становить важливий науковий і практичний інтерес та потребує детального аналізу на прикладі окремих держав і туристичних дестинацій.

2.2. Проблема надмірного туризму у Венеції: причини, наслідки та заходи реагування

Венеція є одним із найвідоміших туристичних центрів світу та водночас одним із найбільш показових прикладів негативних наслідків надмірного туризму. Упродовж останніх десятиліть місто перетворилося на глобальний символ overtourism, де масштаби туристичних потоків почали суттєво перевищувати можливості історичного середовища, транспортної інфраструктури та соціального простору. Проблема надмірного туризму у Венеції сьогодні розглядається не лише як локальний виклик окремого міста, а як загальноєвропейський приклад кризи управління туристичними дестинаціями, що мають унікальну культурну спадщину.

Статистика туристичних потоків. Упродовж 2014–2019 років кількість відвідувачів Венеції стабільно перевищувала 13–16 млн осіб на рік (за всіма оцінками – до 20 млн з огляду одноденних відвідувачів без ночі). У 2019 році місто прийняло близько 5,8 млн туристів із нічною та щонайменше 14 млн одноденних гостей. Після різкого падіння у 2020–2021 рр. (до 1,8 млн та 3,1 млн відповідно) показники відновилися: у 2022 р. – ~7 млн, у 2023 р. – ~11 млн ночівель [1; 53] (Рис.2.1).

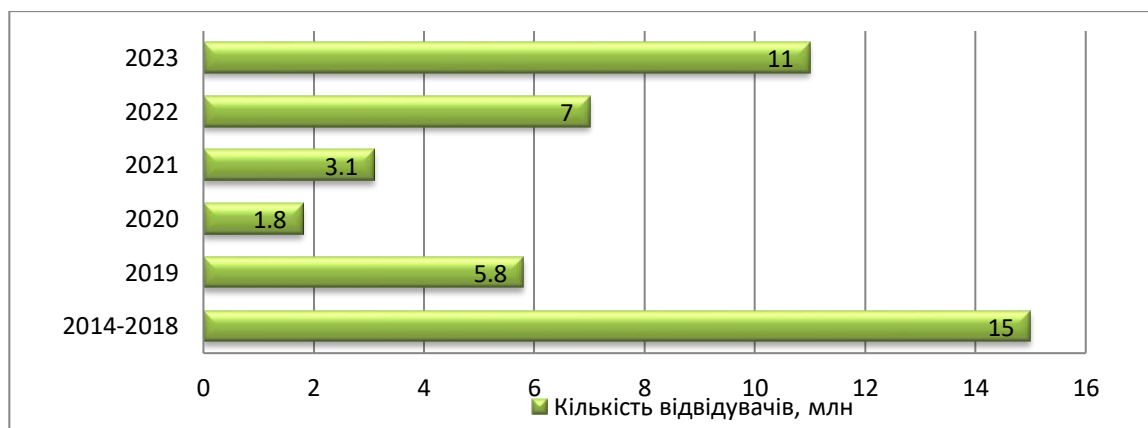

Рис 2.1 - Динаміка туристичних ночівель у Венеції, 2014–2023 рр., млн осіб» [складено автором за даними джерел 1; 53]

Географія туристичних потоків. Основними країнами-генераторами туристів до Венеції є США (~15% відвідувачів), Німеччина (~12%), Франція (~9%), Велика Британія (~7%), Австрія (~6%) та Китай (~5%, до пандемії). Внутрішній туризм з Італії забезпечує близько 20% потоку [1].

Доходи від туризму. За оцінками, туристична галузь генерує понад 3 млрд євро на рік у ВВП регіону Венето. Водночас усі доходи дають у великому бізнесі (готельні мережі, платформи бронювання), тоді як дрібний місцевий бізнес відчуває нерівний розподіл вигод. Запроваджень у 2024 р. туристичний збір у 5 євро забезпечив понад 700 тис. євро лише у пілотний день [22].

Особливість Венеції полягає в тому, що місто має надзвичайно обмежений простір для розвитку. Історичний центр розташований на островах лагуни та складається з вузьких вулиць, мостів і каналів, які фізично не пристосовані до багатомільйонних потоків туристів. Саме тому навіть незначне перевищення допустимого навантаження швидко створює проблеми для функціонування міського середовища. За даними джерел, у деякі дні високого туристичного сезону кількість відвідувачів перевищує чисельність місцевих мешканців більш ніж удвічі [1]. При цьому в історичному центрі Венеції постійно проживає менш ніж 50 тис. осіб.

Проблема надмірного туризму у Венеції формувалася поступово під впливом комплексу економічних, транспортних та соціокультурних чинників. Однією з головних причин стала глобальна популяризація міста як унікального туристичного бренду. Венеція традиційно асоціюється з романтичною атмосферою, архітектурною спадщиною, каналами, карнавалом та історичними пам'ятками, що сформувало надзвичайно високий міжнародний попит на відвідування міста. Туристичний потік додатково зростає завдяки розвитку бюджетних авіап перевезень, круїзного туризму та цифрових платформ бронювання житла.

Особливо значний вплив на посилення overtourism справив круїзний туризм. Венеція протягом багатьох років залишалася одним із головних середземноморських портів для круїзних лайнерів, які щоденно доставляли тисячі туристів до історичного центру. Більшість таких туристів перебували у місті лише кілька годин, створюючи значне навантаження на громадський простір, але не забезпечуючи суттєвого економічного ефекту для місцевої економіки. Саме тому влада міста поступово почала обмежувати заходження великих круїзних суден до центральної частини лагуни.

Ще однією причиною загострення проблеми стала масова короткострокова оренда житла через цифрові платформи. За інформацією громадської асоціації Осіо, в історичному кварталі Венеції налічується близько 49 тис. ліжко-місць для туристів, що перевищує кількість місць, доступних для постійних мешканців [3]. Це свідчить про поступову трансформацію міського житлового фонду у туристичну інфраструктуру. Внаслідок цього різко зросли ціни на оренду житла, а місцеві мешканці почали залишати історичний центр через неможливість забезпечити комфортне проживання.

Скорочення постійного населення стало одним із найбільш помітних наслідків надмірного туризму у Венеції. Упродовж останніх десятиліть місто поступово втрачало житлову функцію та перетворювалося на своєрідний «туристичний музей». Значна частина магазинів, закладів харчування та сервісів почала орієнтуватися переважно на короткострокові потреби туристів, тоді як інфраструктура для місцевих жителів скорочувалася. Це призвело до погіршення соціальної структури міста та поступового зникнення традиційного міського середовища.

Надмірний туризм також створив суттєві проблеми для транспортної системи Венеції. Вузькі вулиці та мости не здатні забезпечувати комфортне пересування великих мас людей, особливо у літній період. Туристичні групи часто блокують проходи, створюють затори та ускладнюють повсякденне життя

мешканців. Саме тому у 2024 році влада Венеції ухвалила рішення про заборону туристичних груп чисельністю понад 25 осіб, а також використання гучномовців під час екскурсій. Нові правила поширюються не лише на центральну частину міста, а й на острови Мурано, Бурано та Торчелло [1] (Рис.2.2).

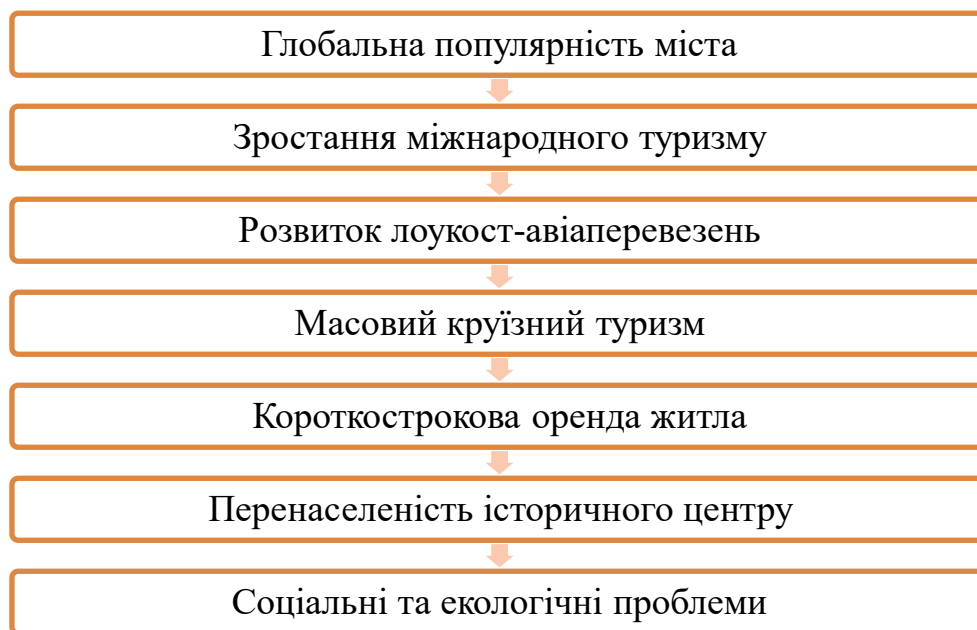

Рис. 2.2. Основні причини формування overtourism у Венеції [1].

Наведена схема демонструє, що проблема надмірного туризму у Венеції є результатом взаємодії кількох факторів, які посилювали один одного протягом тривалого часу. Особливо важливим є те, що туристичне навантаження формувалося швидше, ніж механізми його регулювання.

Суттєві наслідки overtourism спостерігаються і в екологічній сфері. Венеція є надзвичайно вразливим містом через специфіку свого географічного положення. Зростання кількості туристів призводить до збільшення обсягів сміття, навантаження на систему водовідведення, забруднення каналів та погіршення загального стану лагуни. Додаткову небезпеку становить зміна клімату та підвищення рівня моря. Саме тому ЮНЕСКО у 2023 році вказало на надмірний туризм і надмірну забудову як на одну з головних загроз для Венеції

[18]. Організація навіть розглядала можливість внесення міста до списку об'єктів Світової спадщини, що перебувають під загрозою.

Проблема надмірного туризму має для Венеції також культурний вимір. Постійна орієнтація міського простору на туристичне споживання поступово змінює автентичність міста. Традиційна культура та локальна ідентичність починають втрачати природний характер, перетворюючись на елемент туристичного продукту. Значна кількість сувенірних магазинів, ресторанів швидкого харчування та масових розваг формує стандартизований туристичний простір, який дедалі менше пов'язаний із реальним життям місцевої громади (Табл.2.2).

Таблиця 2.2

Основні наслідки надмірного туризму у Венеції [складено автором за даними джерел 1; 3]

Місто (країна)	Основні прояви overtourism	Реакція влади
Барселона (Іспанія)	Перенаселення, житлова криза, протести мешканців	Обмеження Airbnb, скасування ліцензій, підвищення туристичного збору
Венеція (Італія)	Надмірний потік туристів і круїзних пасажирів, витіснення мешканців	Заборона круїзних лайнерів, туристичний збір 5 євро, обмеження груп
Амстердам (Нідерланди)	Масовий нічний туризм, шум, порушення порядку	Компанія «Stay Away», заборонила курити канабісу в центрах, заборонила нові готелів
Дубровник (Хорватія)	Перевантаження історичного центру, масовий круїзний туризм	Обмеження потоків, заборона валіз на колесах, квоти на круїзні судна
Прага (Чехія)	Алкогольний туризм, шум, масова Airbnb-оренда	Заборона нічних паб-турів, кампанія Enjoy Respect Prague
Санторіні / острови Греції	Перевантаження островів, екологічні проблеми	Збори з круїзних пасажирів, дані про проживання
Норвегія (природні локації)	Надмірне навантаження на природні території	Туристичний збір до 3% вартості проживання
Ісландія (природні локації)	Перевантаження природних об'єктів	Екологічні дані та обмеження доступу

Дані таблиці свідчать, що overtourism у Венеції має комплексний характер і впливає практично на всі сфери функціонування міста. При цьому негативні наслідки мають довгостроковий характер та можуть стати незворотними у разі відсутності ефективного управління.

У відповідь на загострення проблеми влада Венеції почала впроваджувати систему регуляторних заходів, спрямованих на контроль туристичних потоків. Одним із найвідоміших рішень стало запровадження туристичного збору для одноденних відвідувачів. З 2024 року місто почало стягувати плату за вхід до історичного центру у розмірі 5 євро [18]. У 2025 році система продовжила діяти та була адаптована до сезонного навантаження [22] (Рис.2.3).

Рис. 2.3. Туристичне перевантаження у Венеції [5]

Фото ілюструє типову ситуацію у центральній частині Венеції під час туристичного сезону. Надмірна концентрація відвідувачів у вузькому міському просторі суттєво ускладнює пересування та створює постійне навантаження на історичну інфраструктуру.

Система туристичного збору у Венеції є однією з перших подібних моделей у Європі. Вона спрямована не лише на отримання додаткових коштів для підтримки міської інфраструктури, а й на регулювання кількості відвідувачів. Плата поширюється переважно на одноденних туристів, які не залишаються на ніч та створюють найбільше навантаження на місто. До категорії платників належать пасажери круїзних лайнерів, учасники туристичних груп та відвідувачі, що прибувають до Венеції лише на день [22].

Водночас окремі категорії осіб були звільнені від сплати збору. Це стосується мешканців міста, студентів, працівників, гостей, які залишаються на ніч у готелях, а також дітей до 14 років. Такий підхід демонструє прагнення влади не повністю обмежити туризм, а зробити його більш контрольованим і збалансованим.

Важливим елементом боротьби з overtourism стало також обмеження організованих туристичних груп. Із 1 червня 2024 року у Венеції офіційно заборонено екскурсійні групи чисельністю понад 25 осіб [3]. Окрім цього, заборонено використання гучномовців, які створювали шумове забруднення та погіршували комфорт мешканців [18]. Міська влада наголосила, що такі заходи спрямовані на забезпечення сталого розвитку туризму та захист інтересів місцевого населення [1] (Табл.2.3).

Таблиця 2.3

Основні заходи реагування на overtourism у Венеції [складено автором за даними джерел 1; 22].

Захід	Суть регулювання	Очікуваний результат
Туристичний збір	Плата 5 євро для одноденних туристів	Скорочення масових коротких візитів
Обмеження туристичних груп	Не більше 25 осіб в екскурсійній групі	Зменшення перевантаження вулиць
Заборона гучномовців	Відмова від шумних екскурсій	Покращення умов для мешканців
Обмеження круїзного туризму	Скорочення заходження великих лайнерів	Зниження навантаження на лагуну
Контроль оренди житла	Регулювання короткострокового розміщення	Збереження житлового фонду

Аналіз заходів реагування свідчить, що Венеція поступово переходить від моделі масового туризму до концепції контролюваного та сталого розвитку. Основний акцент робиться не на повній відмові від туристів, а на зниженні надмірного навантаження та підвищенні якості туристичного потоку.

Попри активні дії влади, проблема надмірного туризму у Венеції залишається актуальною. Очікується, що у найближчі роки кількість відвідувачів знову перевищить допандемічний рівень [3]. Це означає, що місто й надалі потребуватиме вдосконалення механізмів регулювання туристичної діяльності, розвитку сталої мобільності та збереження балансу між туристичною економікою і потребами місцевої громади.

Таким чином, Венеція стала одним із найяскравіших прикладів того, як надмірний туризм може трансформувати міське середовище та створити загрозу для культурної спадщини, соціальної стабільності та екологічної безпеки. Водночас досвід міста демонструє, що проблема overtourism може бути частково контролюваною за умови впровадження комплексної політики управління туристичними потоками. Саме тому Венеція сьогодні виступає не лише

символом туристичної привабливості Європи, а й прикладом необхідності переосмислення сучасної моделі масового туризму.

2.3. Проблема надмірного туризму у Барселоні: вплив на місцеве населення та міську інфраструктуру

На початку XXI століття туризм перетворився на одну з найбільш прибуткових сфер світової економіки. Для багатьох європейських міст саме туристична діяльність стала важливим джерелом доходів, стимулом для розвитку інфраструктури, малого бізнесу та сфери послуг. Проте стрімке зростання туристичних потоків зумовило й появу нової проблеми – надмірного туризму, або overtourism. Особливо гостро ця проблема проявилася у великих культурно-історичних центрах Європи, де кількість туристів почала суттєво перевищувати можливості міської інфраструктури та рівень комфортного проживання місцевого населення. Одним із найбільш показових прикладів такого явища стала Барселона – столиця Каталонії та один із найвідвідуваніших туристичних центрів Європи [21].

Динаміка туристичних потоків. Кількість туристів у Барселоні зросла з 1,7 млн осіб у 1990 році до 9,5 млн з ночівлею у 2019 році. Загальний обсяг відвідувань (включно з одноденними) перевищив 32 млн осіб. У 2022 р. місто повернулося до рівня 8,9 млн туристів з ночівлею [21] (Рис.2.4).

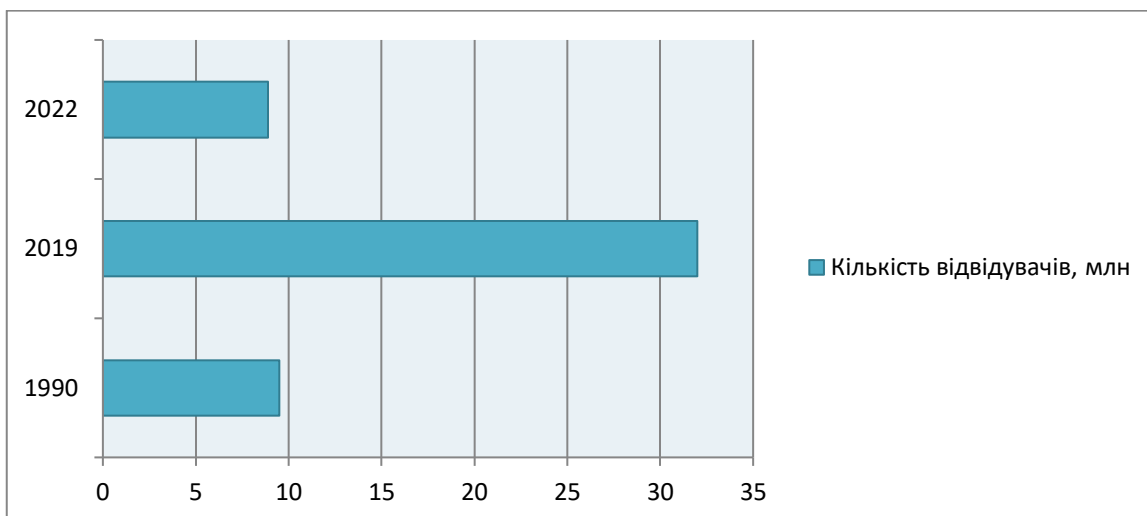

Рис. 2.4 - Кількість туристів з ночівлею в Барселоні, 1990–2022, млн осіб»
[складено автором за даними джерел 21]

Географія туристів. Найбільшу частину туристів до Барселони формують: Велика Британія (~13%), США (~10%), Франція (~9%), Німеччина (~8%), Нідерланди (~5%). Внутрішній іспанський туризм – близько 18%.

Доходи від туризму. Туристична галузь генерує близько 12–14 млрд євро на рік у місті та регіоні. Туристи в середньому продажі від 115 до 170 євро за добу. Водночас витрати на підтримку інфраструктури, пов'язаної з туризмом, сягають кількостень мільйонів євро щорічно [11; 21].

Барселона є містом із надзвичайно високою туристичною привабливістю. Її архітектурна спадщина, морське узбережжя, культурні традиції, гастрономія та всесвітньо відомі об'єкти, зокрема Саграда Фамілія і парк Гуель, щороку приваблюють десятки мільйонів туристів. Водночас постійне населення міста становить лише близько 1,6 млн осіб, тоді як щорічний туристичний потік сягає понад 21–32 млн відвідувачів [36]. Таким чином, кількість туристів у десятки разів перевищує кількість мешканців, що створює безпрецедентне навантаження на міське середовище.

Надмірний туризм у Барселоні не виник раптово. Важливим переломним моментом стали Олімпійські ігри 1992 року, після яких місто почало активно позиціонувати себе як міжнародний туристичний центр. Завдяки модернізації інфраструктури, реконструкції набережних і популяризації каталонської культури Барселона перетворилася на глобальний туристичний бренд [21]. Однак разом із економічними вигодами почали проявлятися й негативні наслідки масового туризму (Табл.2.4).

Таблиця 2.4

Основні показники туристичного навантаження у Барселоні [складено автором за даними джерел 21]

Показник	Значення
Постійне населення міста	близько 1,6 млн осіб
Щорічна кількість туристів	понад 32 млн осіб
Ночівлі туристів у 2019 р.	21,3 млн
Пасажири круїзних лайнерів у 2019 р.	понад 3 млн осіб
Зростання орендної плати за 10 років	+68%
Зростання вартості житла	+38%
Кількість туристичних квартир	10 101

Наведені показники демонструють критичний рівень туристичного навантаження на місто. Особливо показовим є співвідношення між чисельністю населення та кількістю туристів. Фактично міська інфраструктура змушена функціонувати в умовах постійного перенавантаження. Водночас стрімке зростання орендної плати та вартості житла свідчить про значний вплив туристичної діяльності на житловий ринок і соціальне становище місцевого населення.

Однією з найгостріших проблем, пов'язаних із надмірним туризмом у Барселоні, стала житлова криза. Масове поширення короткострокової оренди через платформи Airbnb, Booking та інші сервіси призвело до скорочення кількості доступного житла для місцевих мешканців. Власники квартир дедалі

частіше переорієнтовували житло на туристів, оскільки короткострокова оренда приносила значно більший прибуток [33].

Унаслідок цього ціни на житло почали стрімко зростати. Протягом останнього десятиліття орендна плата в Барселоні зросла на 68%, а вартість купівлі житла – на 38% [33]. Для багатьох молодих сімей та малозабезпечених мешканців проживання у центральних районах міста стало практично недоступним. Особливо гостро ця проблема проявилася в історичних кварталах, де туристичний бізнес поступово витісняв місцеве населення.

Дослідження, наведені у *Journal of Urban Economics*, засвідчили, що діяльність Airbnb підвищила орендну плату у Барселоні приблизно на 7%, а ціни на житло в центральних районах – на 17% [21]. Це спричинило соціальне невдоволення та появу масових протестів місцевих жителів проти туристичної експансії.

У місті почали з'являтися антитуристичні графіті з написами «Tourists go home» та «This is not tourism, this is invasion» [21]. Частина жителів почала називати місто «Карселона», порівнюючи його із переповненою «туристичною пасткою». У 2017 році радикально налаштовані активісти навіть атакували туристичний автобус, що стало символом зростання соціальної напруги [21] (Рис.2.5).

Рис. 2.5. Протести місцевих жителів проти надмірного туризму у Барселоні [14]

Для ілюстрації доцільно вставити фото протестів мешканців Барселони з плакатами «Tourists go home» або «Tourism kills the city».

Подібні акції свідчать про трансформацію ставлення населення до туризму. Якщо раніше туристична сфера сприймалася як безумовний економічний ресурс, то сьогодні значна частина мешканців асоціює її із зростанням вартості життя, шумом, перенаселенням та втратою локальної ідентичності міста.

Окремою проблемою стала зміна функціональної структури міських районів. Через орієнтацію бізнесу на туристів традиційні магазини, продуктові лавки та локальні підприємства почали зникати. Їх місце зайняли сувенірні крамниці, ресторани швидкого харчування, орендні офіси та туристичні сервіси [24]. Таким чином історичний центр міста поступово втрачав своє традиційне соціальне середовище.

Надмірний туризм також створив значне навантаження на транспортну систему та громадський простір. Особливо це стосується центральних туристичних зон – Ла-Рамбли, Саграда Фамілії, парку Гуель та узбережжя

Барселонети. У пікові сезони пересування центральними вулицями ставало вкрай ускладненим як для туристів, так і для місцевих мешканців [36].

Ситуацію ускладнювали круїзні лайнери. Лише за один день до порту Барселони могли прибувати десятки тисяч туристів, які створювали короткочасні, але надзвичайно інтенсивні навантаження на транспортну систему та пішохідну інфраструктуру. Саме тому міська влада почала розглядати можливість скорочення круїзного туризму та закриття частини терміналів (Рис.2.6).

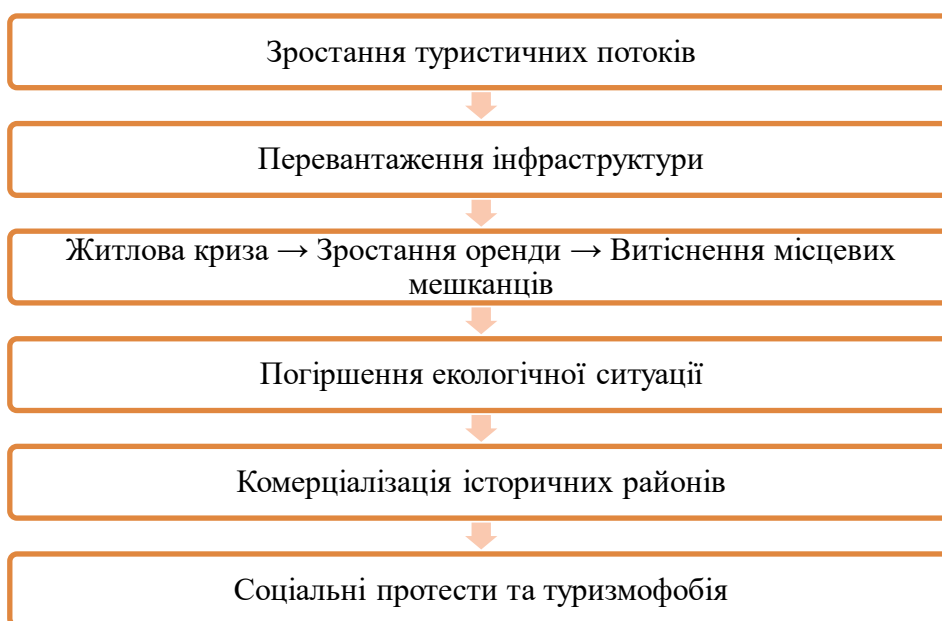

Рис. 2.6. Основні наслідки надмірного туризму для Барселони [складено автором за даними джерел 11]

Схема демонструє комплексний характер проблеми надмірного туризму. Вона охоплює не лише економічну сферу, а й соціальні, екологічні та культурні аспекти розвитку міста. Фактично йдеться про трансформацію всього міського простору під впливом туристичної індустрії.

Серйозного впливу зазнала й екологічна ситуація. Велика кількість туристів спричинила збільшення обсягів сміття, шумового забруднення та транспортних викидів. Особливо критичною стала ситуація у портовій зоні. У

2019 році Барселону навіть називали одним із найбільш забруднених портів Європи через надмірну концентрацію круїзних суден.

Важливим аспектом є і культурний вплив масового туризму. Через орієнтацію міського простору на туристичне споживання Барселона поступово втрачала елементи локальної ідентичності. Частина історичних районів перетворювалася на «декорацію» для туристів, де переважали короткострокові комерційні інтереси [21].

У відповідь на кризу влада Барселони почала активно впроваджувати обмежувальні заходи. Одним із перших кроків стала заборона на видачу нових ліцензій для готелів та апартаментів у центральних районах міста ще у 2014 році [11]. Згодом були посилені правила функціонування туристичних квартир.

Найбільш радикальним рішенням став план міської влади щодо скасування до 2028 року всіх 10 101 ліцензій на короткострокову туристичну оренду. Мер міста Жауме Колбоні назвав це необхідним кроком для стримування житлової кризи та повернення квартир місцевим мешканцям.

Також місто почало активно боротися з нелегальною орендою. У 2024 році влада Іспанії зобов'язала платформу Airbnb видалити понад 65 тисяч оголошень через порушення правил реєстрації [33]. Основними причинами стали відсутність ліцензій та непрозорість даних про власників житла (Табл.2.5).

Таблиця 2.5

Основні заходи боротьби з надмірним туризмом у Барселоні [складено автором за даними джерел [7; 11].

Захід	Характеристика
Заборона нових готелів	Відсутність нових ліцензій у центрі міста
Підвищення туристичного податку	До 7,5 євро за ніч
Обмеження туристичних груп	До 30 осіб, у вузьких районах – до 15
Контроль за екскурсіями	24 вулиці лише за погодженням
Боротьба з Airbnb	Видалення 65 тис. оголошень
Скасування туристичних ліцензій	До 2028 року
Скорочення круїзного туризму	Закриття частини терміналів

Міська влада поступово переходить від політики стимулювання туризму до політики його контролю та обмеження. Особливий акцент робиться на регулюванні житлового ринку та зменшенні навантаження на центральні райони міста.

Водночас боротьба з надмірним туризмом викликає неоднозначну реакцію бізнесу. Представники туристичної галузі наголошують, що туризм забезпечує значну кількість робочих місць та є важливим джерелом доходів для міста [11]. Частина підприємців виступає проти надмірних обмежень, побоюючись втрати прибутків і скорочення туристичних потоків.

Особливо гостро це питання постало після пандемії COVID-19, коли туристична галузь зазнала значних збитків. Багато ресторанів, готелів та сувенірних магазинів опинилися на межі банкрутства. Це продемонструвало високу залежність економіки міста від туристичного сектору.

Попри це, пандемія також показала іншу сторону проблеми. Під час локдауну мешканці вперше за багато років отримали можливість користуватися міським простором без надмірного туристичного навантаження. Площі, пляжі та центральні вулиці стали більш комфортними для життя [21]. Це ще більше посилює суспільну дискусію щодо необхідності обмеження масового туризму.

Досвід Барселони є важливим і для інших туристичних міст Європи, зокрема Венеції. У Венеції проблема overtourism проявляється ще гостріше через обмежену територію історичного центру та специфічну водну інфраструктуру. Як і Барселона, Венеція стикається з перенаселенням, зростанням вартості житла, скороченням кількості постійних мешканців та негативним впливом круїзного туризму.

Сьогодні проблема надмірного туризму розглядається не лише як економічне чи транспортне питання, а як комплексна проблема сталого розвитку міст. Барселона намагається знайти баланс між економічними перевагами туризму та потребами місцевих жителів. Саме тому сучасна туристична політика

міста дедалі більше орієнтується не на збільшення кількості туристів, а на підвищення якості туристичного потоку, регулювання навантаження на інфраструктуру та збереження міського середовища [21].

Таким чином, досвід Барселони демонструє, що надмірний туризм може мати не лише позитивні економічні наслідки, а й серйозні соціальні, екологічні та культурні ризики. Неконтрольоване зростання туристичних потоків здатне порушити баланс між інтересами туристичної індустрії та потребами місцевого населення. Саме тому для сучасних туристичних центрів надзвичайно важливим стає впровадження принципів сталого туризму, ефективного управління туристичними потоками та захисту міського середовища від надмірної комерціалізації.

2.4. Порівняльний аналіз проблем надмірного туризму в Амстердамі, Дубровнику та Празі

Упродовж останніх десятиліть туризм перетворився на одну з найбільш динамічних галузей світової економіки. Зростання мобільності населення, поширення бюджетних авіап перевезень, розвиток цифрових платформ бронювання та популяризація туристичних дестинацій через соціальні мережі сприяли формуванню явища надмірного туризму, яке нині стало серйозною проблемою для багатьох європейських міст. Особливо гостро це питання постало для історичних центрів міст із обмеженим простором, високою культурною цінністю та значною концентрацією туристичних потоків. До таких міст належать Амстердам, Дубровник і Прага, які дедалі частіше стають прикладами негативних наслідків масового туризму для місцевого населення, міської інфраструктури та культурного середовища.

Амстердам. Кількість туристичних ночівель: 2014 р. – 16,1 млн, 2019 р. – 22,2 млн, 2023 р. – 22,9 млн [5; 20]. Основні ринки: Велика Британія (~16%), США

(~12%), Німеччина (~10%), Франція (~7%). Доходи від туризму: ~10 млрд євро на рік.

Дубровник. Кількість туристичних ночівель: 2014 р. – 2,1 млн, 2019 р. – 3,5 млн, 2023 р. – 3,1 млн. Кількість туристів на 1 жителя: 27–36 (залежно від сезону та методики підрахунку) [7; 37]. Доходи до туризму в Хорватії: лише 13+ млрд євро за 9 місяців 2023 р. [2].

Прага. Кількість туристичних ночівель у 2019 р. – ~16 млн, 2023 р. – ~14,5 млн [28]. Основні ринки: Німеччина (~15%), США (~10%), Велика Британія (~9%), Польща (~7%). Доходи туризму для Чехії: близько 8–9 млрд євро на рік (Рис.2.7).

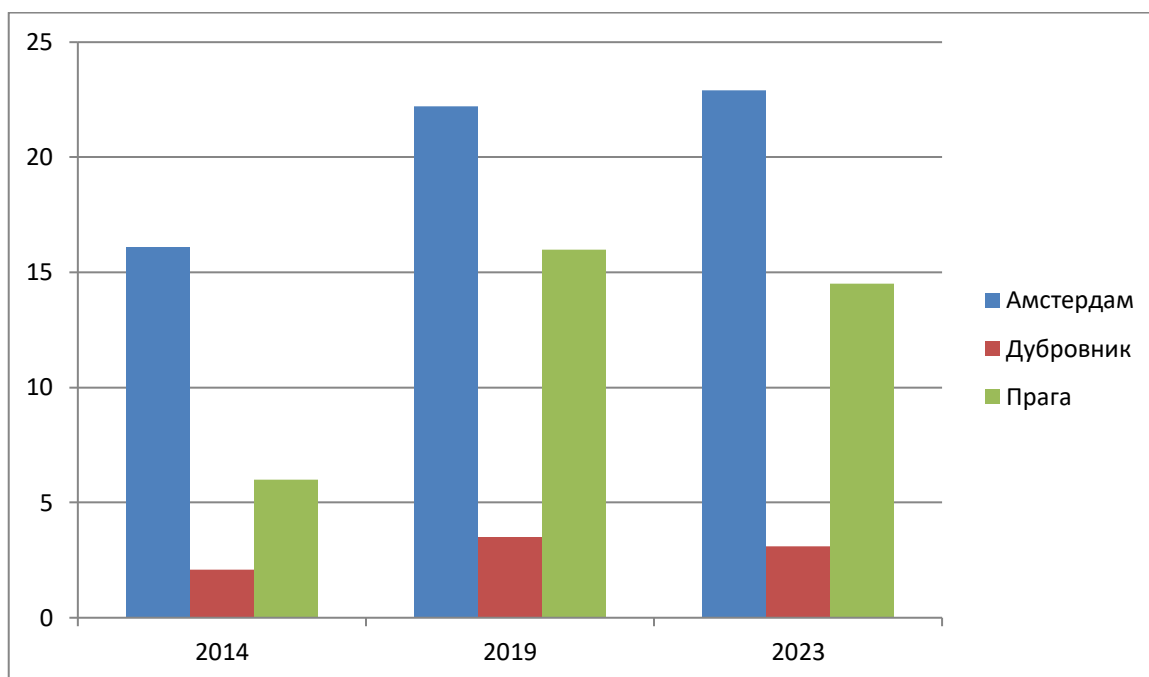

Рис. 2.7 - «Кількість туристичних ночівель в Амстердамі, Дубровнику та Празі в 2014, 2019, 2023 роках, млн осіб» [складено за даними джерела 2]

Надмірний туризм проявляється не лише у фізичному перевантаженні туристичних територій, але й у погіршенні якості життя мешканців, трансформації міського простору, зростанні цін на житло, втраті локальної автентичності та посиленні соціального напруження. Попри значні економічні

вигоди від туристичної діяльності, міста дедалі частіше змушені вдаватися до обмежувальних заходів для збереження балансу між туристичним розвитком і комфортом місцевого населення.

Особливо показовим у цьому контексті є досвід Амстердама. Місто, яке тривалий час активно популяризувалося як одна з найпривабливіших туристичних дестинацій Європи, сьогодні фактично веде боротьбу з наслідками власної туристичної популярності. У 2024 році місцева влада офіційно ухвалила рішення про заборону будівництва нових готелів. У заяві мерії наголошувалося, що головною метою є збереження міста придатним для життя мешканців та гостей, а також недопущення подальшого зростання туристичного навантаження [5]. Новий готель у місті може бути зведений лише за умови закриття іншого закладу та відсутності збільшення кількості спальних місць. При цьому нові об'єкти мають відповідати підвищеним екологічним стандартам [5].

Такі рішення є реакцією на стрімке зростання туристичних потоків. За даними міської влади, ще у 2021 році було ухвалено постанову «Збалансований туризм в Амстердамі», згідно з якою міська рада зобов'язувалася втручатися у разі перевищення позначки у 18 мільйонів туристів на рік [5]. Проте вже у 2024 році кількість бронювань готелів і апартаментів досягла 22,9 мільйона, а у 2025 році прогнозувалося понад 24 мільйони [20] (Табл.2.6).

Таблиця 2.6

Основні показники надмірного туризму в Амстердамі, Дубровнику та Празі [складено автором за даними [5; 20].

Місто	Кількість туристів	Населення	Основні проблеми	Заходи реагування
Амстердам	понад 24 млн туристів (прогноз 2025 р.)	близько 850 тис.	шум, перевантаження центру, житлова криза, масові вечірки	заборона нових готелів, обмеження Airbnb, туристичний збір
Дубровник	27–36 туристів на 1 жителя	близько 41 тис.	перевантаження історичного центру, круїзний туризм	обмеження потоків, заборона валіз на колесах, контроль відвідуваності

Прага	понад 8 млн туристів щороку	близько 1,3 млн	алкогольний туризм, шум, Airbnb	заборона паб-турів, кампанії відповідального туризму
-------	-----------------------------	-----------------	---------------------------------	--

Наведені дані демонструють, що попри різний масштаб міст, усі вони стикаються зі схожими проблемами. Центральними серед них є перенавантаження історичних районів, надмірний тиск на житлову інфраструктуру та конфлікт між туристичними інтересами і потребами місцевого населення.

В Амстердамі проблема набула особливої гостроти через популярність кварталу червоних ліхтарів, лояльне ставлення до легких наркотиків та активний розвиток бюджетного туризму. У місті дедалі частіше фіксуються випадки асоціальної поведінки туристів, шуму, сміття та порушення громадського порядку [31]. Саме тому міська влада була змушена запровадити заборону на куріння канабісу у громадських місцях, скоротити час роботи барів та посилити контроль за туристичною поведінкою [5].

Водночас Амстердам використовує і фінансові інструменти регулювання туристичних потоків. Туристичний збір у місті є одним із найвищих у Європі – у середньому 18,45 євро з особи за ніч у тризіркових готелях. Ставка податку становить 12,5 % вартості бронювання плюс 4 євро за ніч [20]. Попри це, туристичний потік продовжує зростати, що свідчить про недостатню ефективність виключно економічних обмежень (Рис.2.8).

Рис. 2.8. Панорамне фото центральної частини Амстердама з великим туристичним потоком на вулиці Дамрак [15]

Фото дозволяє наочно продемонструвати рівень концентрації туристів у центральній частині міста. Значне скупчення людей у вузьких історичних просторах створює навантаження на транспортну систему, громадські простори та комунальну інфраструктуру. Крім того, така ситуація негативно впливає на повсякденне життя місцевих жителів і поступово змінює функціональне призначення центральних районів міста.

Не менш складною є ситуація у Дубровнику. Це хорватське місто стало одним із символів надмірного туризму після різкого зростання популярності завдяки зйомкам серіалу «Гра престолів». За даними дослідження платформи Holidu, у 2023 році на одного мешканця Дубровника припадало 36 туристів [7]. У 2026 році цей показник зменшився до 27,42 туриста на одного жителя, однак місто все одно залишається найбільш переповненою туристами дестинацією Європи [37].

Головною проблемою Дубровника є надзвичайно висока концентрація туристів у межах історичного центру, який має обмежену площу та складну

інфраструктуру. Вузькі середньовічні вулиці не розраховані на сучасні туристичні потоки, особливо в період пікового сезону. Масовий прихід круїзних лайнерів ще більше посилює проблему, адже тисячі туристів одночасно заповнюють місто [35].

Міська влада Дубровника змушена впроваджувати доволі нестандартні заходи. Одним із таких рішень стала заборона використання валіз на колесах у Старому місті через шумове навантаження [37]. Крім того, влада поступово обмежує кількість відвідувачів історичного центру та контролює круїзний туризм (Табл.2.7).

Таблиця 2.7

Порівняння основних наслідків сильного туризму у досліджуваних містах
(за даними 2019–2024 рр.) [складено автором за даними 29; 27]

Наслідки	Венеція	Барселона	Амстердам	Дубровник	Прага
Перевантаження іст. центру	критичне	дуже високий	дуже високий	критичне	високий
Зростання ціни на житло	критичне	значний	значний	помірне	значний
Шумове навантаження	високий	значний	високий	високий	дуже високий
Проблеми через Airbnb	критичні	критичні	значні	помірні	критичні
Конфлікти з мешканцями	частини	дуже часто	частини	частини	частини
Вітіснення місцевих жителів	критичне	значний	помірне	помірне	помірне

Як видно з таблиці, для всіх трьох міст характерне загострення соціальних конфліктів між туристами та місцевим населенням. Проте особливістю Праги є надзвичайно високий рівень так званого «алкогольного туризму», який став однією з ключових проблем міста.

Прага щороку приймає понад 8 мільйонів туристів. Найбільше навантаження припадає на історичний центр міста, де концентруються основні

пам'ятки та туристичні маршрути. Особливої популярності набули організовані паб-тури, під час яких групи туристів у нічний час переміщувалися між барами та пивницями [28]. Це спричиняло шум, порушення громадського порядку та численні скарги мешканців.

У відповідь влада Праги у 2024 році заборонила організовані нічні тури барами з 22:00 до 6:00 [28]. Крім того, місто реалізує кампанію Enjoy Respect Prague, спрямовану на формування відповідальної поведінки туристів [21].

Важливою проблемою Праги є також неконтрольоване поширення короткострокової оренди житла через Airbnb. У центрі міста дедалі менше постійних мешканців, натомість житлові будинки перетворюються на туристичні апартаменти. Це призводить до втрати соціальної структури історичних районів та підвищення вартості житла (Рис.2.9).

Рис.2.9. Натовп туристів біля Празького астрономічного годинника на Староміській площі [29]

Зображення демонструє типову ситуацію для центральної частини Праги – надмірну концентрацію туристів біля ключових пам'яток. Велика кількість людей у громадських просторах ускладнює пересування мешканців та створює постійне перевантаження міської інфраструктури. Подібна ситуація негативно впливає і на сам туристичний досвід, адже надмірні натовпи знижують комфорт перебування у місті.

Порівнюючи досвід Амстердама, Дубровника та Праги, можна зробити висновок, що всі три міста поступово переходять від політики активного залучення туристів до політики регульованого туризму. Якщо раніше головною метою було максимальне збільшення туристичних потоків, то сьогодні пріоритетом стає забезпечення сталого розвитку міського середовища.

У цьому контексті особливої уваги заслуговує і ситуація у Венеції, яка є одним із найбільш відомих прикладів надмірного туризму у світі. Хоча місто не входить до основного порівняльного аналізу, його досвід є надзвичайно показовим для розуміння масштабів проблеми. Венеція тривалий час потерпає від масового круїзного туризму, перенавантаження історичного центру та стрімкого скорочення кількості постійних мешканців. Значна частина житлового фонду була переорієнтована на туристичну оренду, а центральні райони міста дедалі більше виконують функцію туристичної декорації, а не житлового середовища.

Водночас варто зазначити, що надмірний туризм має не лише негативні наслідки. Туристична галузь забезпечує значні надходження до місцевих бюджетів, створює робочі місця та стимулює розвиток сфери послуг. Наприклад, у Хорватії доходи від туризму лише за перші дев'ять місяців року становили понад 13 мільярдів євро [2]. Туризм залишається одним із ключових секторів економіки також для Чехії та Нідерландів.

Проте аналіз показує, що економічна вигода не компенсує повною мірою соціальні та екологічні втрати у випадку неконтрольованого зростання

туристичних потоків. Саме тому сучасна політика управління туризмом у європейських містах дедалі більше орієнтується на принципи сталого розвитку, контроль туристичних потоків та захист інтересів місцевих громад Рис.2.10).

Рис.2.10. Круїзні лайнери біля історичної частини Дубровника [7]

Фото ілюструє один із ключових чинників надмірного туризму – круїзний туризм. Одночасне прибуття великої кількості туристів різко збільшує навантаження на міське середовище, транспорт та туристичні об’єкти. При цьому значна частина круїзних туристів проводить у місті лише кілька годин, що зменшує економічний ефект для місцевого бізнесу порівняно з навантаженням, яке створюється.

Отже, порівняльний аналіз Амстердама, Дубровника та Праги свідчить про те, що проблема надмірного туризму є однією з ключових загроз для історичних міст Європи. Незважаючи на різні масштаби туристичних потоків та особливості

міського розвитку, усі досліджувані міста стикаються зі схожими викликами: перенавантаженням історичних центрів, погіршенням умов життя місцевого населення, трансформацією житлового фонду та втратою автентичності міського середовища.

Досвід цих міст показує, що ефективне управління туристичними потоками потребує комплексного підходу, який поєднує адміністративні, економічні та інформаційні механізми регулювання. Обмеження будівництва нових готелів, контроль короткострокової оренди житла, туристичні збори, регулювання круїзного туризму та формування культури відповідального туризму поступово стають невід'ємними складовими сучасної туристичної політики європейських міст.

Висновки до 2 розділу

Проведений у другому розділі аналіз дозволяє зробити висновок, що проблема надмірного туризму сьогодні є одним із найбільш складних викликів для розвитку європейських туристичних дестинацій. Масове зростання туристичних потоків, яке тривалий час сприймалося виключно як позитивне економічне явище, поступово почало створювати суттєвий тиск на міське середовище, інфраструктуру, культурну спадщину та повсякденне життя місцевого населення. Особливо гостро ці процеси проявляються у містах із високою концентрацією туристичних об'єктів та історично сформованою компактною забудовою.

У межах розділу було встановлено, що надмірний туризм має комплексний характер і впливає не лише на економіку, але й на соціальну, екологічну та культурну сфери. З одного боку, туристична галузь забезпечує значні фінансові надходження, створює робочі місця та стимулює розвиток сфери послуг. З іншого боку, неконтрольоване зростання кількості відвідувачів призводить до

перевантаження транспортної та комунальної інфраструктури, підвищення цін на житло, комерціалізації історичних центрів і поступового витіснення місцевих жителів із центральних районів міст.

Особливу увагу у розділі було приділено аналізу ситуації в Амстердамі, Дубровнику та Празі. Досвід цих міст показав, що надмірний туризм може набувати різних форм залежно від особливостей туристичної спеціалізації дестинації. Для Амстердама характерними стали проблеми, пов'язані з масовим молодіжним туризмом, нічним життям та надмірною концентрацією туристів у центральній частині міста. Влада змушена впроваджувати обмеження на будівництво нових готелів, підвищувати туристичний збір та посилювати контроль за поведінкою туристів.

У Дубровнику головною проблемою стало перенавантаження історичного центру та масовий круїзний туризм. Надмірна кількість відвідувачів у межах невеликого за площею міста суттєво погіршує якість перебування як для місцевих мешканців, так і для самих туристів. Значний вплив на популярність міста також мали сучасні медіа та кіноіндустрія, які перетворили Дубровник на одну з найбільш відвідуваних туристичних локацій Європи.

Своєю чергою Прага демонструє приклад міста, де надмірний туризм тісно пов'язаний із розвитком короткострокової оренди житла та так званого «алкогольного туризму». Масова присутність туристів у центральних районах поступово змінює функціональне призначення історичного середовища та створює численні соціальні конфлікти між туристами й місцевими жителями.

У ході дослідження було з'ясовано, що всі розглянуті міста поступово переходять до політики регульованого туризму. Якщо раніше головною метою було збільшення туристичних потоків, то сьогодні пріоритетом стає забезпечення балансу між економічними вигодами туризму та збереженням комфортного міського середовища. Саме тому дедалі більшого значення набувають обмеження короткострокової оренди житла, контроль туристичних потоків, розвиток

альтернативних туристичних маршрутів, підвищення туристичних зборів та формування культури відповідального туризму.

Отже, результати проведеного аналізу підтверджують, що проблема надмірного туризму потребує комплексного підходу до управління туристичними DESTINATION. Ефективна туристична політика повинна враховувати не лише інтереси туристичного бізнесу, але й потреби місцевого населення, питання збереження культурної спадщини та екологічної стійкості міського середовища. Саме збалансований підхід до розвитку туризму є необхідною умовою довгострокового функціонування сучасних туристичних центрів Європи.

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМИ НАДМІРНОГО ТУРИЗМУ В МІСТАХ-ДЕСТИНАЦІЯХ

3.1. Інструменти регулювання туристичних потоків: квоти, туристичні збори та цифрові системи контролю

Проблема надмірного туризму в європейських містах поступово трансформувалася з локального явища у системний виклик міського управління, що потребує не точкових, а комплексних рішень. Практика Амстердама, Дубровника, Барселони та Праги демонструє, що традиційні механізми ринкового саморегулювання в умовах масового туризму втрачають ефективність, а тому міста переходять до більш жорстких адміністративних та цифрових інструментів регулювання.

Одним із ключових механізмів виступає встановлення кількісних обмежень (квот) на туристичне навантаження. Амстердам офіційно запровадив стратегічний орієнтир у вигляді граничного показника – близько 20 млн ночівель на рік, який використовується як індикатор перевантаження міської інфраструктури. Коли показник наближається до критичного рівня, влада автоматично посилює регуляторні заходи: обмежує маркетингову активність, переглядає політику розміщення та вводить додаткові бар'єри для короткострокової оренди житла [5]. Подібний підхід фактично формує модель «керованого попиту», коли місто не лише реагує на туристичний потік, а й намагається його прогнозувати та стримувати.

Другим важливим інструментом є туристичні збори, які виконують одночасно фіскальну та регуляторну функцію. Амстердам є одним із лідерів у Європі за рівнем туристичного податку, який включає відсоток від вартості проживання та фіксовану суму за ніч. Це формує значне додаткове фінансове

навантаження на туриста, що потенційно має стримувальний ефект [26]. Однак емпіричні дослідження показують, що сам по собі податок рідко здатний суттєво зменшити кількість відвідувачів, натомість він забезпечує стабільне джерело доходів для міста [10]. У випадку Амстердама надходження від туристичного збору перевищують сотні мільйонів євро щорічно, але це не вирішує проблему перенасичення туристами, що підтверджує обмежену ефективність суто фінансових інструментів.

Третім напрямом регулювання стають цифрові системи моніторингу та управління потоками туристів, які поступово перетворюються на один із найбільш перспективних інструментів. У Дубровнику впроваджено систему «Respect the City», що базується на поєднанні цифрових датчиків, аналізу великих даних і прогнозних моделей відвідуваності. Це дозволяє в реальному часі відстежувати кількість туристів у ключових зонах міста та оперативно перенаправляти потоки. Подібні рішення дають змогу переходити від статичного управління до динамічного регулювання міського простору.

Загалом світова практика свідчить, що найбільш ефективним є поєднання трьох інструментів: квотування, податкового регулювання та цифрового контролю. Жоден із них окремо не забезпечує довгострокового вирішення проблеми, однак у комплексі вони формують основу сучасної політики сталого туризму.

3.2. Розвиток альтернативних маршрутів і перерозподіл туристичних потоків у містах Європи

Поряд із квотами, туристичними зборами та цифровим контролем, стратегічним напрямком управління туристичними потоками є просторовий перерозподіл відвідувачів. Цей напрям є першим кроком, після чого не потребує

жорстких адміністративних обмежень і може реалізовуватися паралельно з формуванням системи регулювання.

У багатьох європейських містах проблема концентрується саме в історичних ядрах, які фізично не розраховані на сучасні обсяги відвідувачів. Наприклад, у Празі центральні площі та вузькі вулиці щоденно приймають десятки тисяч туристів, що призводить до перевантаження інфраструктури, шумового забруднення та зниження якості життя місцевих мешканців [14]. Аналогічна ситуація спостерігається в Дубровнику, де співвідношення туристів до місцевого населення досягає критичних показників і створює ефект «міста-музею».

У відповідь на це міські адміністрації почали впроваджувати політику децентралізації туристичних потоків. У Празі, наприклад, таким чином, влада просує райони Жижков (Прага 3) та Летна (Прага 7) як гастрономічні й мистецькі альтернативи Старому місту. Жижков знає свою богемну атмосферу, стріт-артом та незалежними кафе, тоді як Летна пропонує широкі парки, панорамні оглядові майданчики та хіпстерські ресторани. Водночас влада міста обмежила в'їзд автомобілів у районі Праги 1 і 2 – це фактично підштовхує туристів пересуватися пішки або громадським транспортом далі від центру. [50]. Такий підхід не лише зменшує тиск на історичний центр, але й сприяє економічному розвитку периферійних районів міста.

В Амстердамі стратегія перерозподілу туристів реалізується через активне просування менш відомих районів міста та створення альтернативних культурних маршрутів [44]. Конкретними прикладами є популяризація кварталу Амстердам-Норд (Noord) – колишньої промислової зони, що нині є центром креативної індустрії, де розташовані верф NDSM з фестивалями та стріт-артом, кіномузей EYE та башта A'DAM з оглядовим майданчиком. Ще один приклад – район Де Пейп (De Pijp) з ринком Альберт-Кейп та ресторанами локальної кухні. Обидва райони активно включені до офіційних туристичних рекомендацій міста

як альтернатива перевантаженому каналовому поясу. Крім того, Амстердам реалізує програму міжміської співпраці з Гагою («Від столиці до міста-двору»), спрямовану на перенаправлення частини туристичного потоку до сусіднього міста.

Місто також стимулює розвиток подій і атракцій за межами центральної частини, що дозволяє поступово зменшувати концентрацію туристів у найперевантаженіших зонах.

У Дубровнику політика перерозподілу доповнюється обмеженням круїзного туризму та регулюванням прибуття великих груп туристів, що суттєво впливає на пікові навантаження. Як конкретний приклад: місто обмежило кількість круїзних суден, які можуть одночасно стояти в порту, до двох на день. Туристи хочуть відвідувати острів Локрум, розташований за 600 метрів від берега, що дозволяє розвантажити Старе місто в пікові роки. Водночас розвивається туристична інфраструктура прилеглих міст – Цавтату та Стона, – куди перенаправляється частина екскурсійних груп. Це дозволяє зменшити короткострокові сплески відвідуваності, які є найбільш руйнівними для міського середовища.

Важливим елементом є також стимулювання «позасезонного туризму», коли відвідувачів заохочують подорожувати у менш популярні періоди року. Це дозволяє розподілити навантаження у часі та зменшити пікові перевантаження.

Таким чином, розвиток альтернативних маршрутів і просторовий перерозподіл потоків виступають ключовими інструментами зниження концентрації туристів у найбільш вразливих міських зонах. Вони не зменшують загальну кількість туристів, але істотно змінюють їхню поведінкову модель, що є більш реалістичним підходом у сучасних умовах.

Одним із найбільш практичних і водночас відносно «м'яких» інструментів боротьби з надмірним туризмом у європейських містах є просторове перенаправлення туристичних потоків. Якщо квоти чи податки обмежують

попит, то розвиток альтернативних маршрутів змінює саму логіку пересування туристів містом, зменшуючи навантаження на найбільш вразливі історичні центри.

У практиці Амстердама цей підхід уже став частиною міської політики. Влада намагається «розвантажити» центральні райони шляхом популяризації менш відвідуваних кварталів і передмість, одночасно обмежуючи концентрацію туристів у найбільш перевантажених зонах міста [27]. Ідея полягає не у зменшенні туристичної привабливості міста, а в її рівномірному розподілі. Фактично Амстердам переходить від моделі «центрального магніту» до поліцентричної туристичної системи, де кожен район має власну туристичну функцію.

Подібні тенденції спостерігаються і в інших містах Європи. Наприклад, у Празі міська влада прямо декларує необхідність перенаправлення частини туристичного потоку за межі історичного центру [33]. Це реалізується через оновлення туристичної навігації, створення нових культурних точок та інфраструктурних об'єктів поза традиційними маршрутами. Таким чином, турист отримує альтернативу «перевантаженій картинці» старого міста і розширює власну географію перебування.

З точки зору управління міським простором, цей підхід є більш довгостроковим і структурним. Він не лише зменшує тиск на центральні райони, але й стимулює розвиток периферійних територій. У багатьох випадках це призводить до економічного пожвавлення районів, які раніше залишалися поза туристичною увагою.

Водночас ефективність таких заходів залежить від декількох умов. По-перше, альтернативні маршрути мають бути не штучно створеними, а змістовно привабливими: музеї, локальна гастрономія, культурні простори, парки. По-друге, необхідна якісна інформаційна підтримка – без цифрових карт, мобільних додатків і туристичних рекомендацій перерозподіл потоків фактично не працює.

По-третє, важливо, щоб нові маршрути не перетворювалися на «другий центр перенавантаження».

У цьому контексті цікавим є досвід Дубровника. Хоча місто залишається одним із найбільш переповнених туристичних напрямків Європи, влада поступово намагається регулювати потоки через обмеження доступу до історичного центру та впровадження зонування [54]. Це фактично змушує туристів розподілятися по ширшій території міста, зменшуючи пікове навантаження на вузькі вулички старого міста.

Таким чином, розвиток альтернативних маршрутів – це не просто туристична стратегія, а інструмент міського планування. Він дозволяє поєднати економічні інтереси з соціальною стабільністю, зберігаючи баланс між туристами та місцевими жителями.

3.3. Формування комплексного підходу до управління туристичними потоками в умовах надмірного туризму

На основі аналізу досвіду п'яти досліджуваних міст – Венеції, Барселони, Амстердама, Дубровника та Праги – у цій роботі пропонується авторська комплексна модель управління туристичними потоками в умовах надзвичайного туризму. Модель має диференційований характер: вона не є уніфікованою, більшість типів потребують різного набору інструментів.

Тип 1. Місто-об'єкти культурної спадщини з критичним фізичним обмеженням (Венеція, Дубровник). Для них пріоритетними є: жорстке квотування денного потоку; туристичний збір для одноденних відвідувачів; обмеження круїзного туризму; цифрова система попередньої реєстрації відвідувань.

Тип 2. Великі туристичні метрополії з житловою кризою (Барселона, Амстердам). Для них пріоритетними є: регулювання короткострокової оренди

(Airbnb); обмеження будівництва нових готелів; просторовий перерозподіл потоків у нецентральні райони; інформаційні кампанії про відповідальну поведінку.

Тип 3. Місто з переважанням проблем поведінки (Прага, частково Амстердам). Для них пріоритетними є: адміністративні обмеження на специфічні види туризму (нічний, алкогольний); просторове зонування з часовим регулюванням доступу; кампанії формування туристичної культури.

Спільним для всіх трьох типів є базовий цифровий рівень : система моніторингу потоків у реальному часі, яка дозволяє оперативно перемикатися між режимами регулювання. Саме цифровий моніторинг є тим елементом, який робить модель адаптивною, а не статичною.

Запропонована модель дозволяє уникнути «ефекту балону» – ситуації, коли жорстке обмеження в одному місці просто переміщує туристичний потік в інше, не менше вразливе місто. Саме тому ключовим доповненням є міжміська координація : міста одного типу мають узгоджувати свої обмежувальні заходи, не допускаючи несправедливого перерозподілу навантаження.

Сучасні міста, такі як Амстердам, уже фактично рухаються у напрямі такої інтегрованої моделі. Вони одночасно обмежують кількість готелів, регулюють короткострокову оренду житла, вводять високі туристичні збори та розвивають альтернативні райони. Така багатовекторність дозволяє впливати на різні етапи туристичного процесу – від планування поїздки до перебування в місті.

Особливу роль у комплексному підході відіграють цифрові технології. Йдеться про системи моніторингу туристичних потоків у реальному часі, аналіз великих даних з мобільних пристроїв та онлайн-платформ бронювання. У перспективі такі системи дозволяють не лише фіксувати перевантаження, а й прогнозувати їх заздалегідь, що відкриває можливості для превентивного управління.

Важливо також враховувати соціальний аспект. Надмірний туризм – це не лише економічне явище, а й фактор, що безпосередньо впливає на якість життя мешканців. У Празі, Амстердамі та Дубровнику місцеві жителі відзначають зростання шуму, перевантаження інфраструктури та втрату «житлового характеру» центральних районів [17]. Саме тому сучасні підходи до управління туризмом дедалі частіше включають принцип «місто для мешканців перш за все».

Комплексна стратегія також передбачає координацію між містами. Європейські дестинації дедалі частіше співпрацюють між собою у сфері регулювання туризму, обмінюючись практиками та спільно взаємодіючи з глобальними платформами бронювання житла. Це дозволяє уникати ситуації, коли туристичні потоки просто «перетікають» з одного перевантаженого міста в інше.

Окремим напрямом є формування довгострокової поведінкової політики щодо туристів. Кампанії на кшталт «Enjoy, Respect» у Празі чи інформаційні ініціативи в Амстердамі спрямовані на зміну ставлення туристів ще до їхнього приїзду [49]. Це доповнює адміністративні заходи та формує більш відповідальну туристичну культуру.

Отже, комплексний підхід до управління туристичними потоками можна розглядати як багаторівневу систему, яка включає:

- економічне регулювання (податки, збори);
- адміністративні обмеження (квоти, ліцензії);
- просторове планування (альтернативні маршрути);
- цифровий моніторинг і прогнозування;
- соціальні та інформаційні кампанії.

Лише поєднання цих елементів дозволяє досягти реального балансу між розвитком туризму та збереженням міського середовища.

Проведений аналіз показує, що проблема надмірного туризму в європейських містах не має універсального рішення. Амстердам, Дубровник і

Прага демонструють різні підходи, однак усі вони поступово переходять до комбінованих стратегій управління туристичними потоками.

Найбільш ефективними виявляються не ізольовані заходи, а їх системне поєднання. Туристичні збори впливають на економічну поведінку, квоти – на фізичну кількість відвідувачів, а альтернативні маршрути – на просторовий розподіл потоків. У сукупності це формує більш збалансовану модель розвитку міського туризму.

Аналогічні інструменти впроваджують й інші досліджувані призначення. У Барселоні квотування реалізується через пряме обмеження туристичних ліцензій та заборону розміщення нових засобів у центрі міста. Міська влада також встановила кілька обмежень на екскурсійні групи (до 30 осіб), а 24 вулиці доступні для організованих турів лише за попереднім погодженням. У Венеції квота фактично виражена в системі туристичного збору: плата автоматично виконує фільтрувальну функцію, відсікаючи короткострокових туристів. Перспективним є запровадження системи попередньої реєстрації відвідувачів у пікові дні. У Празі інструментом квотування послуги забороняють нічних паб-турів та обмежують групу у публічних просторах. Щодо нових заходів, які наразі реалізуються: Амстердам розвиває можливість запровадження «цифрового паспорта туриста», Барселона – систему динамічного ціноутворення в туристичних зонах залежно від завантаженості.

Таким чином, майбутнє управління туристичними дестинаціями в Європі полягає не у боротьбі з туризмом як явищем, а у його регулюванні, оптимізації та інтеграції в міський простір таким чином, щоб він не руйнував, а підтримував життєздатність міст.

Висновки до розділу 3

У третьому розділі було розглянуто основні шляхи вирішення проблеми надмірного туризму в містах-дестинаціях Європи, а також проаналізовано інструменти, які застосовуються для регулювання туристичних потоків. Узагальнення досвіду Амстердама, Дубровника та Праги дозволяє зробити висновок, що проблема перенавантаження туристичної інфраструктури набуває системного характеру та потребує комплексного підходу до її вирішення.

Встановлено, що найбільш поширеними інструментами регулювання є туристичні збори, квоти на відвідування, обмеження короткострокової оренди житла та цифрові системи моніторингу потоків туристів. Приклад Амстердама демонструє, що поєднання високого туристичного податку, обмеження будівництва нових готелів та контролю за кількістю ночівель дозволяє стримувати подальше зростання туристичного навантаження. Водночас досвід показує, що навіть значні фінансові інструменти не завжди забезпечують очікуваний ефект, якщо попит на туристичні послуги залишається стабільно високим.

Окрему увагу приділено просторовим методам регулювання туристичних потоків. У містах Європи дедалі частіше використовується стратегія перерозподілу туристів між центральними та периферійними районами. Прага та Амстердам активно впроваджують політику розвитку альтернативних маршрутів і туристичних зон поза історичними центрами, що дозволяє зменшити концентрацію відвідувачів у найбільш перевантажених локаціях. Такий підхід сприяє не лише зменшенню тиску на інфраструктуру, але й розвитку нових міських просторів.

Порівняльний аналіз також показав, що Дубровник залишається одним із найбільш переповнених туристичних міст Європи, незважаючи на впровадження обмежувальних заходів. Це підтверджує, що локальні рішення не завжди є

достатніми без загальної стратегії управління туристичними потоками на національному та міжнародному рівнях.

Узагальнюючи результати, слід відзначити, що найбільш ефективною є комбінована модель управління туризмом, яка поєднує економічні, адміністративні, просторові та цифрові інструменти. Такий підхід дозволяє впливати на різні етапи туристичного процесу – від планування подорожі до перебування туриста в місті.

Отже, вирішення проблеми надмірного туризму можливе лише за умови системного підходу, який враховує інтереси як міських мешканців, так і туристичної галузі. Баланс між економічною вигодою та якістю життя населення є ключовим принципом формування сучасної політики управління туристичними дестинаціями в європейських містах.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного дослідження було комплексно розглянуто проблему надмірного туризму в європейських містах-дестинаціях, проаналізовано її основні причини, наслідки та інструменти регулювання. Отримані результати дозволяють сформулювати низку узагальнених висновків, що відображають як теоретичні положення, так і практичні аспекти досліджуваної проблеми.

По-перше, встановлено, що надмірний туризм є складним соціально-економічним явищем, яке виникає внаслідок дисбалансу між туристичним попитом і можливостями міської інфраструктури. Його наслідки проявляються не лише в економічному навантаженні, але й у значному погіршенні якості життя місцевого населення, зростанні соціальної напруги та деградації історичних міських просторів.

По-друге, аналіз досвіду Амстердама, Праги та Дубровника показав, що проблема надмірного туризму має різний рівень інтенсивності, однак у всіх випадках спостерігаються подібні тенденції: концентрація туристів у центральних районах, перевантаження інфраструктури, зростання вартості житла та конфлікти між туристами і місцевими жителями. Особливо показовим є приклад Дубровника, де співвідношення туристів до місцевого населення досягає критичних значень, що фактично змінює функціональну природу міста.

По-третє, дослідження показало, що найбільш поширеними інструментами регулювання туристичних потоків є туристичні збори, квоти на відвідування, обмеження будівництва нових готелів, контроль короткострокової оренди житла та впровадження цифрових систем моніторингу. Разом із тим, ефективність цих заходів значною мірою залежить від їх комплексного застосування, оскільки окремі інструменти не забезпечують довгострокового результату.

По-четверте, важливу роль у зменшенні туристичного навантаження відіграє розвиток альтернативних маршрутів і просторовий перерозподіл туристичних потоків. Досвід європейських міст свідчить, що розширення туристичної географії за межі історичних центрів сприяє зменшенню концентрації відвідувачів та одночасно стимулює розвиток нових міських територій.

По-п'яте, доведено, що найбільш ефективною моделлю управління туризмом є комплексний підхід, який поєднує економічні, адміністративні, просторові та цифрові механізми. Такий підхід дозволяє впливати на різні етапи туристичного процесу – від планування подорожі до перебування туристів у місті, забезпечуючи більш збалансований розподіл навантаження.

По-шосте, встановлено, що сучасна політика управління туризмом у європейських містах поступово переходить від моделі максимального залучення туристів до моделі сталого розвитку, в якій пріоритетом є баланс між економічною вигодою та якістю життя місцевого населення.

Узагальнюючи результати дослідження, можна стверджувати, що проблема надмірного туризму не може бути вирішена повністю шляхом одноразових адміністративних рішень. Вона потребує системного, довгострокового та гнучкого управління, яке враховує інтереси всіх учасників туристичного процесу.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що запропоновані підходи можуть бути використані для вдосконалення міської політики у сфері туризму, формування стратегій сталого розвитку туристичних дестинацій та розробки інструментів регулювання туристичних потоків у містах, що зазнають високого туристичного навантаження.

Отже, подальший розвиток туристичної сфери повинен ґрунтуватися не на кількісному зростанні туристичних потоків, а на якісному управлінні ними, що

дозволить зберегти культурну спадщину міст і забезпечити комфортне середовище для їх мешканців.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аметов А. Л. Надтуризм як глобальна проблема сучасності та методи зниження туристичного навантаження на DESTИНАЦІЇ / А. Л. Аметов // Проблеми та перспективи розвитку бізнесу в Україні : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф., м. Львів, 6 березня 2025 р. – Львів : ЛТЕУ, 2025. – С. 506–508. – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/ametov.htm
2. Аналіз основних чинників, які впливають на формування і функціонування туристичного ринку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://buklib.net/books/31088/>
3. Безручко Л. С. Туризм у містах: суть, чинники та проблеми розвитку / Л. С. Безручко // Географія та туризм. – 2017. – Вип. 39. – С. 45–53. – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/bezruchko.htm
4. В Амстердамі заборонили будувати нові готелі через надмірну кількість туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.liga.net/all/news/v-amsterdami-zaboronyly-buduvaty-novi-hoteli-cherez-nadmirnu-kilkist-turystiv>
5. Венеція забороняє гучномовці та обмежує кількість людей у туристичних групах [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/651146-venecia-zaboronae-guchnomovci-ta-obmezue-kilkist-ludej-u-turisticnih-grupah/>
6. Від Іспанії до Хорватії: як країни Європи борються з надмірним туризмом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.liga.net/poyasnennya/article/vid-italii-do-khorvatii-iaak-krainy-evropy-boriutsia-z-nadmirnym-turyzmom>

7. Влада Барселони бореться з туризмом. Як – і головне – навіщо? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://omore.city/articles/173193/vlada-barseloni-boretsya-z-turizmom-yak-i-golovne-navischo>

8. Влада Іспанії наказала Airbnb видалити з платформи понад 65 тисяч пропозицій для туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/tourism/news/v-ispniji-masovo-zaboronyayut-privatne-zhitlo-dlya-turistiv-13013064.html>

9. Вплив масового туризму на екологію [Електронний ресурс]. – 2024. – Режим доступу: <https://fgribt.knukim.edu.ua/home/news/vplyv-masovoho-turyzmu-na-ekolohiyu.html>

10. Корж Н. В. Управління туристичними DESTИНАЦІЯМИ : підручник / Н. В. Корж, Д. І. Басюк. – Вінниця : ПП «ТД Едельвейс і К», 2017. – 322 с. – ISBN 978-617-7237-21-0. – Режим доступу: <http://www.oridu.odessa.ua/7/7/metoduchni-rek/t/04.pdf>

11. Крок різкий, однак необхідний: мер Барселони прокоментував політику міста щодо надмірного туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://life.liga.net/istoriyi/news/krok-rizkyi-odnak-neobkhdnyi-mer-barselony-prokomentuvav-polityku-mista-shchodo-nadmirnogo-turyzmu>

12. Макарчук І. М. Туристична DESTИНАЦІЯ як об'єкт управління в туризмі / І. М. Макарчук, Ю. М. Колодич, К. В. Шевчук, Л. М. Яременко, Н. С. Петренко // Ефективна економіка. – 2024. – № 7. – Режим доступу: <https://www.nayka.com.ua/index.php/ee/article/view/3507>

13. Миронов Ю. Б. DESTИНАЦІЯ як ключовий елемент регіональної туристичної системи / Ю. Б. Миронов // Економіка та управління: сучасний стан і перспективи розвитку : матеріали III Міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 23–24 листопада 2017 р. – Одеса : ОДАБА, 2017. – Ч. 1. – С. 59–62. – Режим доступу: https://tourlib.net/statti_ukr/myronov16.htm

14. Надмірний туризм. Барселона. Чому у забуття відходить ера туристичних лайнерів? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.westculture.com.ua/news/Spain/society/gweeigwe>

15. Найбільший у Європі туристичний збір – в Амстердамі [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://wz.lviv.ua/life/536752-popry-tse-potik-hostei-do-stolytsi-niderlandiv-ne-miliie>

16. Небезпеки туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stezhky.org/stezhky/stalyj-turyzm/nebezpeky-turyzmu/>

17. Обстріляли відпочиваючих із водяних пістолетів: в Іспанії, Італії, Португалії відбулися протести проти надмірного туризму [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.li/mickur>

18. Овертуризм [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://geohub.org.ua/node/1901>

19. Остафійчук Н. Менеджмент овер- та андертуризму як інструмент збалансованого розвитку туризму : випускна кваліфікаційна робота / Н. Остафійчук. – Чернівці : Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича, 2021. – 98 с. – Режим доступу:

<https://archer.chnu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/4251/%D0%9E%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%84%D1%96%D0%B9%D1%87%D1%83%D0%BA%20%28%D0%97%D0%A4%29.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

20. Охріменко А. Г. Перенасичення DESTИНАЦІЙ як сучасна тенденція розвитку туризму / А. Г. Охріменко, Н. А. Опанасюк // Ефективна економіка. – 2019. – № 12. – Режим доступу:

http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2019/87.pdf

21. Прага бореться з наслідками надмірного туристичного потоку [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.monitorpress.info/uk/news/20028-praga-boretsya-z-naslidkami-nadmirnogo-turisticnogo-potoku>

22. Стойка А. В. Управління сталим розвитком індустрії туризму : монографія / А. В. Стойка, К. А. Горюнова. – Київ : МДУ, 2024. – 161 с. – Режим доступу:

http://repository.mu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/8137/1/stoyka_horyun_upr_stal_rozv_mon_2024.pdf

23. Туристична Хорватія поступово перебирає лідерство поміж європейців [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.westculture.com.ua/news/Croatia/society/croatiakykyuk>

24. Туристичний збір Венеції: що потрібно знати відвідувачам у 2025 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://tax.travel/venice-tourist-tax?utm_source=chatgpt.com

25. Туристичні DESTИНАЦІЇ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.mnau.edu.ua/files/olimp/kon-gromadi/rez/11.pdf>

26. У Венеції обмежили чисельність туристичних груп і заборонили гучномовці [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3870387-u-venecii-obmezili-ciselnist-turisticnih-grup-i-zaboronili-guchnomovci.html>

27. У Дубровнику стало менше туристів, але він все ще найбільш переповнене місто Європи [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

<https://www.unian.ua/tourism/news/tudi-krashche-ne-jihati-vlitku-2026-roku-naybilsh-perepovneshi-mista-yevropi-13266720.html>

28. У Празі заборонили нічні тури по пабах для туристів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://suspilne.media/858873-u-prazi-zaboronili-nichni-turi-po-pabah-dla-turistiv/>

29. Чому Празі складно протидіяти навалі туристів? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dw.com/uk/comu-prazi-skladno-protidiati-navali-turistiv/a-70751095>

30. Що таке овертуризм? Чому некерований туризм – зло? [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epochtimes.com.ua/korysni-porady/shcho-take-overturyzm-chomu-nekerovanyy-turyzm-zlo-163590>

31. Юрчишина Л. І. Дестинація як основа регіонального розвитку туризму / Л. І. Юрчишина // Економічний вісник Національного гірничого університету. – 2017. – № 4. – С. 77–84. – Режим доступу: https://ev.nmu.org.ua/docs/2017/4/EV20174_077-084.pdf

32. Як Амстердам бореться з масовим туризмом [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://surl.li/rocsnp>

33. Яких європейських міст краще уникати у 2026 році і чому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.obozrevatel.com/ukr/puteshestviya/yakih-evropejskih-mist-krasche-unikati-u-2026-rotsi-i-chomu.htm>

34. 36 туристів на одного місцевого жителя: в яких містах Європи найбільші натовпи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.unian.ua/tourism/news/naybilsh-perepovneni-turistami-mista-yeвроpi-v-2023-roci-krasche-unikayte-jih-12291627.html>

35. 5 перенаселених міст Європи, які більше не хочуть туристів [Електронний ресурс]. – 2025. – Режим доступу: https://24tv.ua/zakordon24/mista-yeвроpi-naybilshoyu-kilkistyu-turistiv-kudi-ne-yihati-2025_n2767925

36. Capocchi A., Vallone C., Pierotti M., Amaduzzi A. Overtourism: A Literature Review to Assess Implications and Future Perspectives // Sustainability. 2019. Vol. 11.

37. Dodds R., Butler R. Overtourism: Issues, Realities and Solutions. Berlin : De Gruyter, 2019. 328 p.

38. European Commission. Transition Pathway for Tourism [Electronic resource]. URL: https://single-market-economy.ec.europa.eu/sectors/tourism_en

39. European Travel Commission. Managing Tourism Growth in Europe. URL: <https://etc-corporate.org>
40. Eurostat. Tourism Statistics Database [Electronic resource]. URL: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/tourism>
41. Goodwin H. The Challenge of Overtourism [Electronic resource] // Responsible Tourism Partnership Working Paper. 2017. URL: <https://responsibletourismpartnership.org/overtourism/>
42. Koens K., Postma A., Papp B. Is Overtourism Overused? Understanding the Impact of Tourism in a City Context // Sustainability. 2018. Vol. 10.
43. Milano C., Cheer J. M., Novelli M. Overtourism: Excesses, Discontents and Measures in Travel and Tourism. Wallingford : CABI, 2019. 232 p.
44. OECD Tourism Trends and Policies 2024 [Electronic resource]. Paris : OECD Publishing, 2024. URL: <https://www.oecd.org/cfe/tourism/>
45. Overtourism у Європі 2026: країни з літнім перевантаженням [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://pressa.rv.ua/news/overtourism-u-yevropi-2026-krayiny-z-litnim-perevantazhenniam/>
46. Peeters P., Gössling S., Klijs J. et al. Research for TRAN Committee – Overtourism: Impact and Possible Policy Responses [Electronic resource]. Brussels : European Parliament, 2018. URL: <https://www.europarl.europa.eu>
47. Podolskyi Y. Європейські міста борються з туристами, після пандемії їх стало надто багато [Електронний ресурс] / Y. Podolskyi. – 2023. – Режим доступу: <https://dip.org.ua/mizhnarodni-organizacii/yes/evropeyski-mista-boryutsya-z-turystamy-pislya-pandemii-ih-stalo-nadto-bahato/>
48. Postma A., Schmuecker D. Understanding and Overcoming Negative Impacts of Tourism in City Destinations: Conceptual Model and Strategic Framework // Journal of Tourism Futures. 2017. Vol. 3. No. 2. P. 144–156.

49. Seraphin H., Sheeran P., Pilato M. Over-tourism and the fall of Venice as a destination // Journal of Destination Marketing & Management. 2018. Vol. 9. P. 374–376.
50. UN Habitat. World Cities Report: Cities and Tourism Development. URL: <https://unhabitat.org>
51. UNESCO. World Heritage and Sustainable Tourism Programme [Electronic resource]. URL: <https://whc.unesco.org/en/tourism>
52. United Nations Tourism. Sustainable Development of Tourism [Electronic resource]. URL: <https://www.unwto.org/sustainable-development>
53. United Nations Tourism. Tourism and Competitiveness [Electronic resource]. URL: <https://www.unwto.org/tourism-and-competitiveness>
54. World Economic Forum. Travel and Tourism Development Index Report. URL: <https://www.weforum.org/reports>
55. WTTC. Travel and Tourism Economic Impact Report [Electronic resource]. URL: <https://wtcc.org/research/economic-impact>

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця А.1

Комплексний механізм формування надмірного туризму в міських
дестинаціях [складено автором на основі джерел 11;24]

Етап формування overtourism	Характеристика процесу	Наслідки для дестинації
Глобалізація туристичного ринку	Активний розвиток міжнародного туризму та збільшення мобільності населення	Зростання туристичних потоків у популярні міста
Здешевлення авіаперельотів	Поява лоукост-перевізників та доступних квитків	Збільшення короткотривалих подорожей
Розвиток цифрових платформ	Поширення Airbnb, Booking.com, онлайн-сервісів бронювання	Масове зростання кількості туристичного житла
Популяризація у соціальних мережах	Формування «модних» туристичних локацій через Instagram, TikTok та YouTube	Концентрація туристів у певних районах
Масовий круїзний туризм	Одночасне прибуття великої кількості туристів	Перевантаження міської інфраструктури
Перевищення туристичної місткості	Кількість туристів перевищує можливості міста	Погіршення умов життя місцевого населення
Формування overtourism	Туризм починає негативно впливати на місто	Соціальні, економічні та екологічні проблеми

Інструменти управління туристичними потоками в умовах overtourism

[складено автором на основі джерел 18; 23]

Напрямок регулювання	Основні інструменти	Практичне застосування у містах Європи	Очікуваний результат
Економічне регулювання	Туристичні збори, плата за вхід, екологічні податки	Венеція, Амстердам	Зменшення масового потоку туристів
Адміністративні обмеження	Квоти, обмеження туристичних груп, заборона нових готелів	Амстердам, Венеція	Контроль туристичного навантаження
Контроль короткострокової оренди	Обмеження Airbnb, ліцензування житла	Барселона, Прага	Збереження житлового фонду для місцевих
Регулювання круїзного туризму	Ліміти на кількість лайнерів та туристів	Дубровник, Венеція	Зменшення навантаження на історичні центри
Цифровий моніторинг	Онлайн-системи контролю та аналізу потоків	Амстердам, Барселона	Оптимізація туристичних маршрутів
Просторовий перерозподіл туристів	Розвиток альтернативних маршрутів і районів	Прага, Барселона	Зменшення перевантаження центральних зон
Інформаційні кампанії	Соціальна реклама та правила поведінки	Амстердам, Прага	Формування відповідального туризму

Додаток В

Таблиця В.1

Вплив надмірного туризму на міське середовище та місцеве населення

[складено автором на основі джерел 25; 30]

Сфера впливу	Прояви overtourism	Наслідки для міста
Соціальна	Шум, перенаселення, конфлікти між туристами та мешканцями	Погіршення якості життя населення
Житлова	Масове поширення Airbnb та туристичної оренди	Зростання вартості житла та витіснення місцевих жителів
Економічна	Домінування туристичного бізнесу	Залежність міської економіки від туризму
Екологічна	Забруднення повітря, сміття, шум	Погіршення екологічного стану міста
Транспортна	Перевантаження громадського транспорту та доріг	Ускладнення мобільності мешканців
Культурна	Комерціалізація історичних центрів	Втрата локальної ідентичності
Просторова	Надмірна концентрація туристів у центрі	Деградація міського простору
Інфраструктурна	Перевантаження комунальних систем	Зростання витрат на утримання міста